

Οι

Μελισσοουργοί

των

Τζουμέρκων

μέσα

από τις γραπτές πηγές

(13ος–16ος αι.)

Αναστασία Γ. Καρρά

Σημείωμα συγγραφέα

Η παρούσα εργασία έχει για μένα και μια βαθιά προσωπική διάσταση. Οι Μελισσοουργοί είναι το χωριό της μητέρας μου, της Αντιγόνης Μπαλάσκα, και συνδέονται με οικογενειακές μνήμες, αφηγήσεις και βιώματα που διαμόρφωσαν από νωρίς το ενδιαφέρον μου για την ιστορία του τόπου. Η επιθυμία να κατανοήσω πότε και πώς εμφανίζονται οι Μελισσοουργοί στις γραπτές πηγές υπήρξε η αρχική αφορμή για την έρευνα που ακολουθεί.

Καθώς η μελέτη προχωρούσε, το προσωπικό ερώτημα μετατράπηκε σε συστηματική ιστορική αναζήτηση. Τα οθωμανικά φορολογικά κατάστιχα του 16ου αιώνα, στα οποία βασίζεται το κύριο σώμα της εργασίας, δεν αποτυπώνουν μόνο αριθμούς και φόρους, αλλά ανθρώπους, οικογένειες και μορφές ζωής. Η επαφή με αυτό το πρωτογενές αρχειακό υλικό δημιούργησε την αίσθηση μιας σιωπηλής συνομιλίας με τους κατοίκους των Μελισσοουργών του παρελθόντος.

Στόχος της εργασίας δεν ήταν η εξιδανίκευση της τοπικής ιστορίας, αλλά η τεκμηριωμένη παρουσίαση της πορείας ενός ορεινού οικισμού μέσα στον χρόνο: της δημογραφικής του εξέλιξης, της οικονομικής του βάσης και της κοινωνικής του σύνθεσης, σε στενή σχέση με το φυσικό περιβάλλον των Τζουμέρκων. Ιδιαίτερη σημασία είχε για μένα το γεγονός ότι μεγάλο μέρος των στοιχείων αυτών παρουσιάζεται εδώ για πρώτη φορά συγκεντρωμένα και σχολιασμένα.

Η εργασία αυτή είναι αφιερωμένη στη μνήμη και την παράδοση του τόπου και στους ανθρώπους του. Αν μέσα από αυτήν οι σημερινοί Μελισσοουργοί και οι απόγονοι των παλαιότερων οικογενειών αναγνωρίσουν κάτι από το παρελθόν τους, τότε ο σκοπός της έρευνας θα έχει επιτευχθεί.

Αναστασία Καρρά

Άρτα, Ιανουάριος 2026

Εικ. 1. Η μητέρα μου Αντιγόνη Μπαλάσκα (δεξιά), σε παιδική ηλικία, με τον αδελφό της, στους Μελισσουργούς, αρχές δεκαετίας 1930. Η εικόνα λειτουργεί ως γέφυρα ανάμεσα στη ζωντανή μνήμη του τόπου και την ιστορική αναζήτηση που ακολουθεί.

Οικογενειακό αρχείο. Φωτογραφία επιχρωματισμένη εκ των υστέρων.

Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή

ΜΕΡΟΣ Α' - Τα οθωμανικά φορολογικά κατάστιχα των Μελισσουργών

(Παρουσίαση των πηγών σε μετάφραση)

1. Το κατάστιχο του 1530 (ΤΤ 367)

- 1.1 Ταυτοποίηση του χωριού
- 1.2 Πληθυσμιακά στοιχεία
- 1.3 Φορολογικά δεδομένα
- 1.4 Πλήρης μετάφραση της καταγραφής
- Σύντομη παρατήρηση

2. Το κατάστιχο του 1564 (ΤΤ 350)

- 2.1 Διοικητικό πλαίσιο (καζάς – ζιαμέτι)
- 2.2 Πρώτη φορολογική ενότητα
- 2.3 Δεύτερη φορολογική ενότητα
- 2.4 Παρατηρήσεις για τη διπλή καταγραφή
- 2.5 Πλήρης μετάφραση των καταγραφών
- Σύντομη παρατήρηση

3. Το κατάστιχο του 1583 (ΚΚ 32)

- 3.1 Διοικητικό και φορολογικό πλαίσιο
- 3.2 Πληθυσμιακά στοιχεία
- 3.3 Ονόματα και τρόπος καταγραφής
- 3.4 Φορολογικά και οικονομικά δεδομένα
- 3.5 Πλήρης μετάφραση της καταγραφής
- Σύντομη παρατήρηση

ΜΕΡΟΣ Β' - Σχολιασμός και συγκριτική ανάλυση

4. Δημογραφική εξέλιξη των Μελισσουργών (1530–1583)

4.1 Αύξηση πληθυσμού

4.2 Δομή οικογενειών και άγαμων

4.3 Η θέση των Μελισσουργών στον χώρο των Τζουμέρκων

Συνοπτική αποτίμηση

5. Οι άνθρωποι των Μελισσουργών

5.1 Βαπτιστικά ονόματα και πατρωνυμικά

5.2 Οικογενειακές γραμμές και συνέχεια

5.3 Παρατσούκλια, επαγγελματικοί και εθνοτικοί προσδιορισμοί

5.4 Παρατηρήσεις για την ανθρωπωνυμία και τα γλωσσικά στρώματα

Συνοπτική αποτίμηση

6. Οικονομία και παραγωγή

6.1 Γεωργία και δημητριακά

6.2 Κτηνοτροφία και βοσκοτόπια

6.3 Μελισσοκομία, αμπελουργία και ειδικές καλλιέργειες

6.4 Μεζράδες και νερόμυλος

6.5 Επανεκτίμηση της παλαιότερης βιβλιογραφίας για την οικονομία και την κοινωνική οργάνωση των Μελισσουργών υπό το φως των οθωμανικών κατάστιχων

Συνοπτική αποτίμηση

7. Διοικητικές και φορολογικές ιδιαιτερότητες

7.1 Η διπλή καταγραφή του 1564

7.2 Η ενοποίηση του 1583

7.3 Η απουσία του μοναστηριού από τα κατάστιχα

Συνοπτική αποτίμηση

Συμπεράσματα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα Α'

Συγκριτικοί πίνακες πληθυσμιακών και φορολογικών στοιχείων

(1530 – 1564 – 1583)

Παράρτημα Β'

Πλήρεις καταγραφές ονομάτων κατοίκων των Μελισσουργών

(1530 – 1564 – 1583)

Παράρτημα Γ'

Χωρικό πλαίσιο και τοπωνύμια των Μελισσουργών

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

Όροι και έννοιες των οθωμανικών φορολογικών καταστίχων

(hane, mücerred, ispence, hasil, mezra, ziamet, tahrir defteri κ.ά.)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι Μελισσουργοί Τζουμέρκων αποτελούν σήμερα ένα από τα πιο ορεινά και απομακρυσμένα χωριά της Ηπείρου. Η σύγχρονη εικόνα της γεωγραφικής απομόνωσης, ωστόσο, δεν αντανακλά απαραίτητα τη σημασία που είχε το χωριό σε παλαιότερες εποχές. Αντίθετα, οι γραπτές πηγές που έχουν διασωθεί δείχνουν ότι οι Μελισσουργοί εμφανίζονται ήδη από τον ύστερο Μεσαίωνα ως οικισμός με εκκλησιαστική, οικονομική και ποιμενική σημασία στην ευρύτερη περιοχή των Τζουμέρκων.

Οι παλαιότερες μέχρι σήμερα γνωστές αναφορές στο χωριό προέρχονται από βυζαντινές και εκκλησιαστικές πηγές του 13ου και των αρχών του 14ου αιώνα. Το 1272, σε πράξη που συνδέεται με τον Καβάσιλα, ισχυρό παράγοντα της εποχής, γίνεται λόγος για ανταλλαγή ανάμεσα στους Μελισσουργούς και το χωριό Σουχάν, στο πλαίσιο δικαιωμάτων της Μητρόπολης Δρυϊνουπόλεως (Παπακώστας 1967). Η αναφορά αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς δείχνει ότι οι Μελισσουργοί αντιμετωπίζονταν ήδη ως οργανωμένη και καταγεγραμμένη περιουσιακή

μονάδα, ικανή να ενταχθεί σε διοικητικές και εκκλησιαστικές διευθετήσεις.

Μια δεύτερη, εξίσου σημαντική μαρτυρία χρονολογείται στο 1283 και αφορά την ύπαρξη μοναστηριού αφιερωμένου στα Εισόδια της Θεοτόκου στους Μελισσουργούς, το οποίο υπαγόταν στη δικαιοδοσία της Εκκλησίας Ιωαννίνων. Η πληροφορία αυτή προέρχεται από τον Μελέτιο τον Γεωγράφο και τον Γρηγόριο τον Κύπριο, ο οποίος αργότερα ανήλθε στον πατριαρχικό θρόνο (Παπακώστας 1967). Η ύπαρξη μοναστηριού υποδηλώνει ότι το χωριό δεν αποτελούσε απλώς έναν μικρό αγροτικό οικισμό, αλλά διέθετε θρησκευτικό και, πιθανότατα, οικονομικό κέντρο με ευρύτερη ακτινοβολία.

Η πιο επίσημη και σαφής βυζαντινή αναφορά στους Μελισσουργούς προέρχεται από χρυσόβουλο του αυτοκράτορα Ανδρονίκου Β', εκδοθέν τον Ιούνιο του 1321 (Miklosich & Müller 1874). Στο έγγραφο αυτό γίνεται ανακεφαλαίωση των κτήσεων της Εκκλησίας των Ιωαννίνων και αναφέρεται ότι το χωριό Σουχάν είχε παραχωρηθεί στον Καβάσιλα «με αντάλλαγμα τους Μελισσουργούς», οι οποίοι στη συνέχεια αποδόθηκαν αλλού. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η μνεία στους «ἐν αὐτῷ ἐστρατευμένους Βλάχους», όρος που αναφέρεται σε ποιμενικούς πληθυσμούς με ειδικές υποχρεώσεις και συνδέει άμεσα την περιοχή των Μελισσουργών με τη χρήση βοσκοτόπων, λιβαδιών και ορεινών περασμάτων.

Οι παραπάνω μαρτυρίες δείχνουν ότι οι Μελισσουργοί υπήρχαν τουλάχιστον από τα τέλη του 13ου αιώνα και ότι η σημασία τους συνδεόταν κυρίως με την εκκλησιαστική παρουσία, τη μοναστηριακή παρουσία και την ποιμενική εκμετάλλευση της περιοχής. Οι πηγές αυτές, ωστόσο, είναι αποσπασματικές και δεν παρέχουν πληροφορίες για τον πληθυσμό, την κοινωνική δομή ή την οικονομική οργάνωση του χωριού.

Στο σημείο αυτό καθοριστικό ρόλο αναλαμβάνουν τα οθωμανικά φορολογικά κατάστιχα (tahrir defterleri) του 16ου αιώνα. Τα κατάστιχα αυτά, τα οποία καταγράφουν συστηματικά τους φορολογούμενους κατοίκους, την παραγωγή και τα έσοδα κάθε χωριού, προσφέρουν για πρώτη φορά μια λεπτομερή εικόνα της δημογραφικής και οικονομικής πραγματικότητας των Μελισσουργών. Η παρούσα εργασία βασίζεται σε τρία τέτοια κατάστιχα, των ετών 1530, 1564 και 1583, τα οποία επιτρέπουν την παρακολούθηση της εξέλιξης του χωριού σε διάστημα άνω των πενήντα ετών.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η παρουσίαση και η αξιοποίηση των οθωμανικών φορολογικών κατάστιχων των Μελισσουργών ως πρωτογενούς ιστορικού υλικού. Στο πρώτο μέρος παρατίθενται οι πηγές σε μετάφραση, όπως ακριβώς καταγράφονται στα κατάστιχα, ενώ στο δεύτερο μέρος επιχειρείται ο σχολιασμός και η συγκριτική ανάλυση των στοιχείων, με στόχο την ανάδειξη της ιστορικής πορείας, της κοινωνικής δομής και της οικονομικής σημασίας του χωριού κατά τον 16ο αιώνα.

Τα Παραρτήματα περιλαμβάνουν συγκεντρωτικό και υποστηρικτικό υλικό που τεκμηριώνει και συμπληρώνει την ανάλυση του κυρίως κειμένου: αναλυτικούς καταλόγους ονομάτων κατοίκων, συγκριτικούς πίνακες δημογραφικών και φορολογικών δεδομένων, καθώς και το χωρικό πλαίσιο και τα τοπωνύμια των Μελισσουργών. Επιπλέον, στο τέλος της εργασίας παρατίθεται γλωσσάριο βασικών όρων και εννοιών των οθωμανικών φορολογικών κατάστιχων, με σκοπό τη διευκόλυνση της κατανόησης του κειμένου από τον αναγνώστη.

Ει. 2 «Τοπίο στα Τζουμέρκα». Το ορεινό φυσικό περιβάλλον στο οποίο εντάσσονται οι Μελισσουργοί και μέσα στο οποίο διαμορφώθηκε η οικονομική και κοινωνική τους οργάνωση, όπως αποτυπώνεται στα οθωμανικά κατάστιχα του 16ου αιώνα. Πηγή: Λεύκωμα *Ηπειρος*, από το φωτογραφικό αρχείο του Απόστολου Βερτόδουλου, Γιάννινα, 1995.

Φωτογραφία επιχρωματισμένη εκ των υστέρων.

ΜΕΡΟΣ Α'

Τα οθωμανικά φορολογικά κατάστιχα των Μελισσουργών (Παρουσίαση των πηγών σε μετάφραση)

1. Το κατάστιχο του 1530 (TT 367)

Το παλαιότερο οθωμανικό φορολογικό κατάστιχο στο οποίο εντοπίζεται το χωριό των Μελισσουργών χρονολογείται στο έτος 1530 και φέρει τον κωδικό TT 367. Το κατάστιχο αυτό αποτελεί τμήμα της πρώτης συστηματικής απογραφής που πραγματοποίησε η οθωμανική διοίκηση μετά την οριστική εδραίωσή της στην Ήπειρο. Η καταγραφή έχει σαφή φορολογικό χαρακτήρα και αποσκοπεί στην αποτύπωση των εσόδων που μπορούσε να αποφέρει κάθε χωριό στο κράτος. Η αναφορά στους Μελισσουργούς βρίσκεται στη σελίδα 282 του κατάστιχου και αποτελεί την παλαιότερη οθωμανική μαρτυρία για το χωριό.

☛ 1.1 Ταυτοποίηση του χωριού

Στο κατάστιχο του 1530 το χωριό αναφέρεται ως:

Karye-i Melosurgo (Melisurgo) και δηλώνεται ότι υπάγεται διοικητικά στον καζά της Νάρδας (Άρτας).

Ο όρος karye δηλώνει αγροτικό οικισμό, δηλαδή χωριό. Η μορφή Melosurgo αποτελεί οθωμανική απόδοση του τοπωνυμίου Μελισσουργού και δεν αφήνει αμφιβολία για την ταύτιση του χωριού. Η υπαγωγή στον καζά της Νάρδας δείχνει ότι κατά το 1530 οι Μελισσουργοί εντάσσονταν ακόμη στη διοικητική περιφέρεια της Άρτας και όχι στα Τζουμέρκα, όπως θα συμβεί αργότερα.

☛ 1.2 Πληθυσμιακά στοιχεία

Το κατάστιχο καταγράφει τους κατοίκους του χωριού με βάση τις φορολογικές κατηγορίες της εποχής:

Hane 23 → 23 οικογένειες (νοικοκυριά)

Mücerred 2 → 2 άγαμοι ενήλικες άνδρες

Bive 5 → 5 χήρες

Οι οικογένειες (hane) αποτελούν τη βασική φορολογική μονάδα. Οι άγαμοι άνδρες (mücerred) καταγράφονται ξεχωριστά, καθώς είχαν

διαφορετικές φορολογικές υποχρεώσεις, ενώ οι χήρες (bive) αναφέρονται επίσης ιδιαίτερα, συνήθως με μειωμένη φορολόγηση.

Με βάση τα παραπάνω στοιχεία, ο πληθυσμός των Μελισσουργών το 1530 μπορεί να εκτιμηθεί σε περίπου 120–140 άτομα, γεγονός που κατατάσσει το χωριό στα μικρά αλλά οργανωμένα ορεινά χωριά της περιοχής κατά τις αρχές του 16ου αιώνα.

Εικ. 3. Οι Μελισσουργοί τη δεκαετία του 1950.

Σπάνια φωτογραφία του Α. Βερτόδουλου, επιχρωματισμένη εκ των υστέρων, που αποτυπώνει τον ορεινό οικισμό και την παραδοσιακή αρχιτεκτονική με λιθόκτιστα σπίτια και στέγες από σχιστόπλακες. Ο ορεινός οικισμός και η παραδοσιακή αρχιτεκτονική σε ιστορική συνέχεια με τα δεδομένα των οθωμανικών κατάστιχων. Πηγή: Λεύκωμα Ήπειρος, από το φωτογραφικό αρχείο του Απόστολου Βερτόδουλου, Γιάννινα, 1995.

☛ 1.3 Φορολογικά δεδομένα

Το κατάστιχο δεν παραθέτει αναλυτικά τα επιμέρους προϊόντα ή φόρους, αλλά δίνει το συνολικό φορολογικό αποτέλεσμα του χωριού:

Hasıl 2.391

Ο όρος *hasıl* δηλώνει το συνολικό ετήσιο φορολογικό εισόδημα του χωριού, εκφρασμένο σε άσπρα (*akçe*), το βασικό νόμισμα της οθωμανικής αυτοκρατορίας κατά τον 16ο αιώνα. Το ποσό των 2.391 άσπρων αντανακλά την περιορισμένη αλλά σταθερή οικονομική δραστηριότητα

ενός ορεινού αγροκτηνοτροφικού οικισμού, χωρίς να υποδηλώνει ιδιαίτερη ευμάρεια, αλλά ούτε και εγκατάλειψη.

1.4 Πλήρης μετάφραση της καταγραφής

Χωριό Μελισουργό (Melosurgo), υπαγόμενο στον καζά της Νάρδας (Άρτας).

Οικογένειες: 23

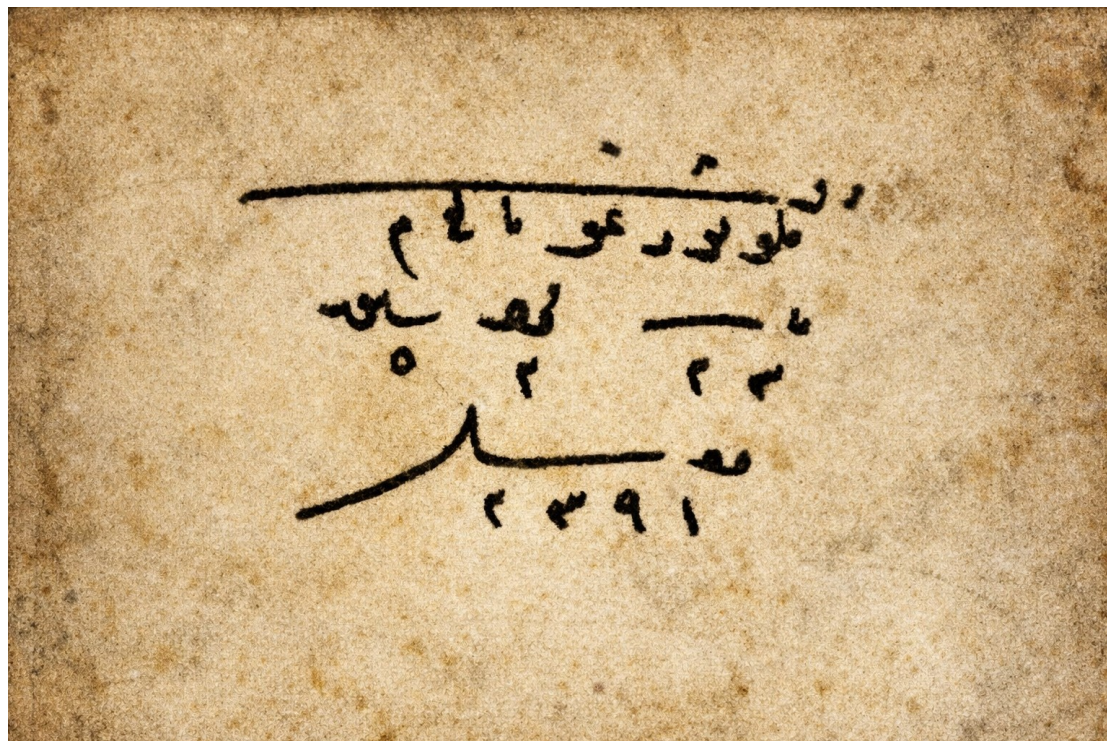
Άγαμοι άνδρες: 2

Χήρες: 5

Συνολικό φορολογικό εισόδημα (hasil): 2.391 άσπρα.

Σύντομη παρατήρηση

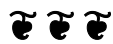
Η καταγραφή του 1530 προσφέρει την πρώτη σαφή εικόνα των Μελισουργών υπό οθωμανική διοίκηση. Το χωριό εμφανίζεται ως μικρός, αλλά πλήρως συγκροτημένος οικισμός, με σταθερό πληθυσμό και καθορισμένη θέση στο διοικητικό σύστημα της εποχής. Η εικόνα αυτή θα αλλάξει αισθητά στις επόμενες δεκαετίες, όπως θα φανεί από τις καταγραφές του 1564 και του 1583.

Εικ. 4. Μελισούργο (Melosurgo), καζάς Άρτας.

Απόσπασμα οθωμανικού φορολογικού κατάστιχου (1530) με συνοπτική αποτύπωση της δημογραφικής και οικονομικής εικόνας του χωρίου. ΤΤ 367, σ. 282

2. Το κατάστιχο του 1564 (TT 350)

Το δεύτερο οθωμανικό φορολογικό κατάστιχο στο οποίο καταγράφονται οι Μελισσουργοί χρονολογείται στο έτος 1564 και φέρει τον κωδικό TT 350. Η καταγραφή αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς προσφέρει μια πολύ αναλυτικότερη εικόνα του χωριού σε σχέση με το 1530 και αποτυπώνει μια περίοδο έντονης πληθυσμιακής και οικονομικής ανάπτυξης.

Οι σχετικές εγγραφές βρίσκονται στις σελίδες 94–97 του κατάστιχου και αφορούν το ίδιο χωριό, το οποίο όμως εμφανίζεται κατανεμημένο σε δύο ξεχωριστές φορολογικές ενότητες.

☛ 2.1 Διοικητικό πλαίσιο (καζάς – ζιαμέτι)

Στο κατάστιχο του 1564 το χωριό αναφέρεται ως:

Karye-i Milosurgo (Μελισσουργοί), tabi-i Çemrenik, an zeamet-i Süleyman

Δηλαδή: χωριό Μελισσουργοί, υπαγόμενο στα Τζουμέρκα (Çemrenik), ενταγμένο στο ζιαμέτι του Σουλεϊμάν.

Σε σύγκριση με το 1530, παρατηρείται αλλαγή διοικητικής υπαγωγής: οι Μελισσουργοί δεν ανήκουν πλέον στον καζά της Νάρδας (Άρτας), αλλά εντάσσονται στον καζά των Τζουμέρκων. Το ζιαμέτι αποτελεί ανώτερη κατηγορία στρατιωτικο-διοικητικής εκμετάλλευσης σε σχέση με το τιμάριο, γεγονός που υποδηλώνει αυξημένη οικονομική σημασία του χωριού.

☛ 2.2 Πρώτη φορολογική ενότητα (2α)

Πληθυσμός

Η πρώτη φορολογική ενότητα περιλαμβάνει:

- Hane 50 → 50 οικογένειες
- Mücerred 30 → 30 άγαμοι ενήλικες άνδρες

Η καταγραφή αυτή υποδηλώνει ήδη έναν ιδιαίτερα μεγάλο οικισμό για τα δεδομένα των ορεινών Τζουμέρκων.

Ονόματα

Στην ενότητα αυτή καταγράφεται μεγάλος αριθμός αρχηγών οικογενειών και άγαμων ανδρών. Τα ονόματα είναι κατά κανόνα χριστιανικά και δηλώνονται με βαπτιστικό και πατρωνυμικό προσδιορισμό. Εμφανίζονται, μεταξύ άλλων, οικογενειακές γραμμές όπως:

- Πασκωνας
- Λαγιος
- Φωτολης
- Γριβας
- Γκινης
- Βαρος
- Κασιλ

Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στον παπά του χωριού (Para Yorgi), στοιχείο που δείχνει οργανωμένη ενοριακή ζωή.

Εικ. 5. «Κοπάδι στους Μελισσουργούς», δεκαετία του 1950.

Φωτογραφία του Απόστολου Βερτόδουλου, επιχρωματισμένη εκ των υστέρων, που αποτυπώνει σκηνή της αγροκτηνοτροφικής ζωής στον ορεινό οικισμό, με λιθόκτιστα σπίτια και στέγες από σχιστόπλακες στο φυσικό τους περιβάλλον. Πηγή: Λεύκωμα Ήπειρος, από το φωτογραφικό αρχείο του Απόστολου Βερτόδουλου, Γιάννινα, 1995.

Έσοδα

Τα φορολογικά έσοδα της πρώτης ενότητας ανέρχονται σε: Hasıl 4.000 άσπρα. Τα έσοδα προέρχονται από συνδυασμό:

- κεφαλικού φόρου χριστιανών (ispence),

- γεωργικής παραγωγής,
- κτηνοτροφίας,
- μελισσοκομίας,
- δενδρωδών καλλιιεργειών,
- βοσκοτόπων και λοιπών δικαιωμάτων.

☛ 2.3 Δεύτερη φορολογική ενότητα (2β)

Πληθυσμός

Η δεύτερη φορολογική ενότητα περιλαμβάνει:

- Hane 35 → 35 οικογένειες
- Mücerred 34 → 34 άγαμοι ενήλικες άνδρες

Παρά τον μικρότερο αριθμό οικογενειών, ο αριθμός των άγαμων ανδρών είναι σχεδόν ισοδύναμος με εκείνον της πρώτης ενότητας.

Ονόματα

Και σε αυτή την ενότητα καταγράφονται αποκλειστικά χριστιανικά ονόματα, με πατρωνυμικά, παρατσούκλια ή επαγγελματικούς και εθνοτικούς προσδιορισμούς. Εμφανίζονται οικογένειες και πρόσωπα που απαντούν και στην πρώτη ενότητα, αλλά και νέα ονόματα, γεγονός που υποδηλώνει την ύπαρξη διαφορετικών οικιστικών ή φορολογικών πυρήνων εντός του ίδιου χωριού.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν προσδιορισμοί όπως:

- Kara (παρατσούκλι),
- Vlaho (εθνοτικός),
- Orfano (κοινωνικός).

Έσοδα

Τα φορολογικά έσοδα της δεύτερης ενότητας ανέρχονται σε: Hasil 3.000 άσπρα. Όπως και στην πρώτη ενότητα, τα έσοδα προέρχονται από γεωργία, κτηνοτροφία, βοσκοτόπια, κήπους, πουλερικά, καθώς και από δικαιοδοτικά και κοινωνικά τέλη.

☛ 2.4 Παρατηρήσεις για τη διπλή καταγραφή

Το κατάστιχο του 1564 παρουσιάζει τους Μελισουργούς κατανεμημένους σε δύο ξεχωριστές φορολογικές ενότητες, οι οποίες φέρουν κοινή επικεφαλίδα και ανήκουν στο ίδιο ζιαμέτι. Η διπλή αυτή καταγραφή δεν υποδηλώνει την ύπαρξη δύο χωριών, αλλά αντανακλά διοικητική και φορολογική πρακτική της οθωμανικής διοίκησης για μεγάλους και

εκτεταμένους οικισμούς. Η ερμηνεία του φαινομένου αυτού θα αναπτυχθεί αναλυτικά στο Μέρος Β' της εργασίας.

☛ 2.5 Πλήρης μετάφραση των καταγραφών

Πρώτη φορολογική ενότητα (2α):

Χωριό Μελισουργοί, υπαγόμενο στα Τζουμέρκα, στο ζιαμέτι του Σουλεϊμάν.

- Οικογένειες: 50
- Άγαμοι άνδρες: 30

Συνολικό φορολογικό εισόδημα (hasil): 4.000 άσπρα.

Δεύτερη φορολογική ενότητα (2β):

Χωριό Μελισουργοί, υπαγόμενο στα Τζουμέρκα, στο ζιαμέτι του Σουλεϊμάν.

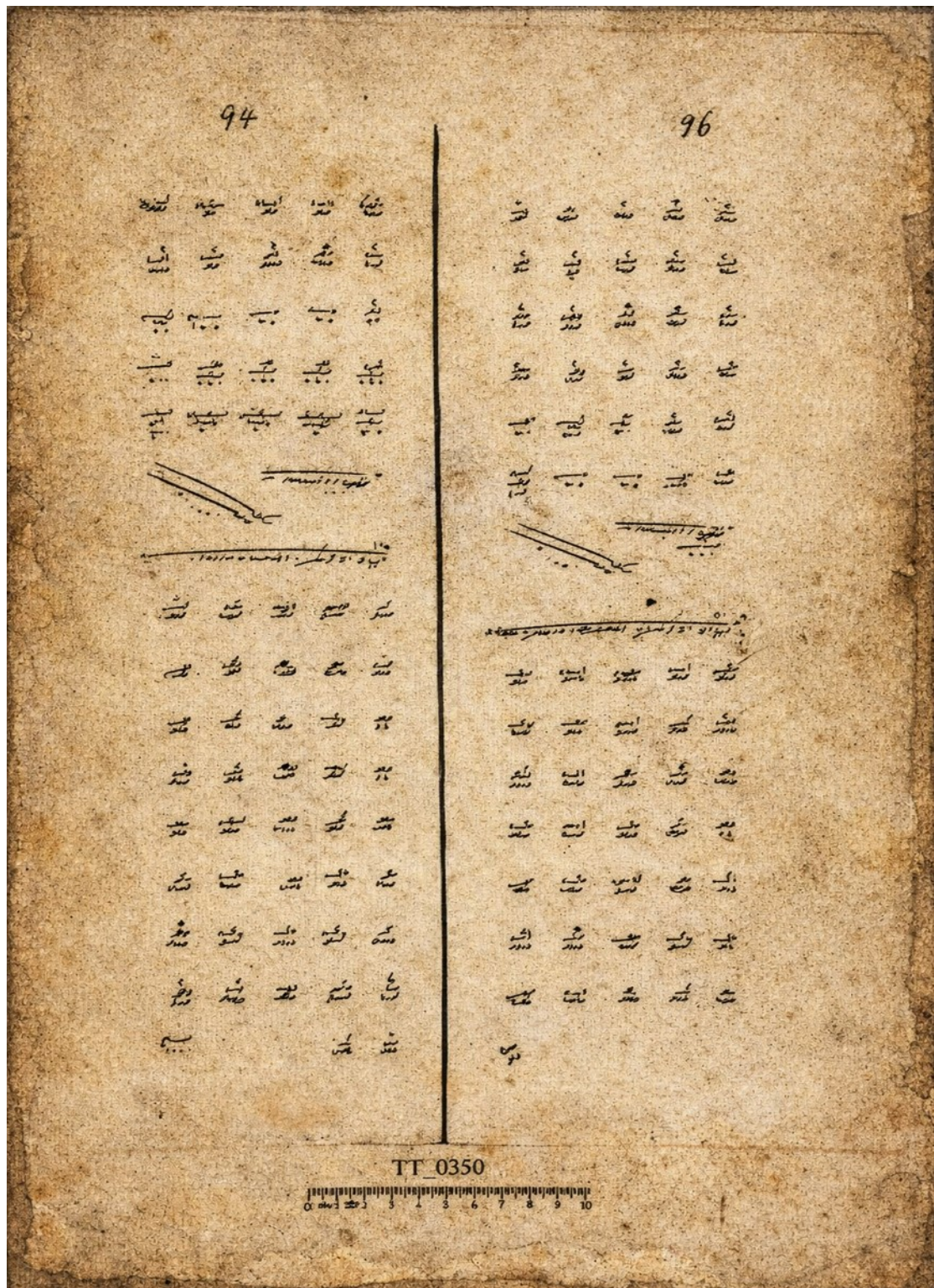
- Οικογένειες: 35
- Άγαμοι άνδρες: 34

Συνολικό φορολογικό εισόδημα (hasil): 3.000 άσπρα.

Σύντομη παρατήρηση

Η εικόνα των Μελισουργών το 1564 αποκαλύπτει έναν από τους μεγαλύτερους και οικονομικά ισχυρότερους οικισμούς των Τζουμέρκων. Η πληθυσμιακή έκρηξη και η διπλή φορολογική καταγραφή αποτελούν βασικά στοιχεία για την κατανόηση της εξέλιξης του χωριού, τα οποία θα φωτιστούν περαιτέρω μέσα από την ενιαία καταγραφή του 1583.

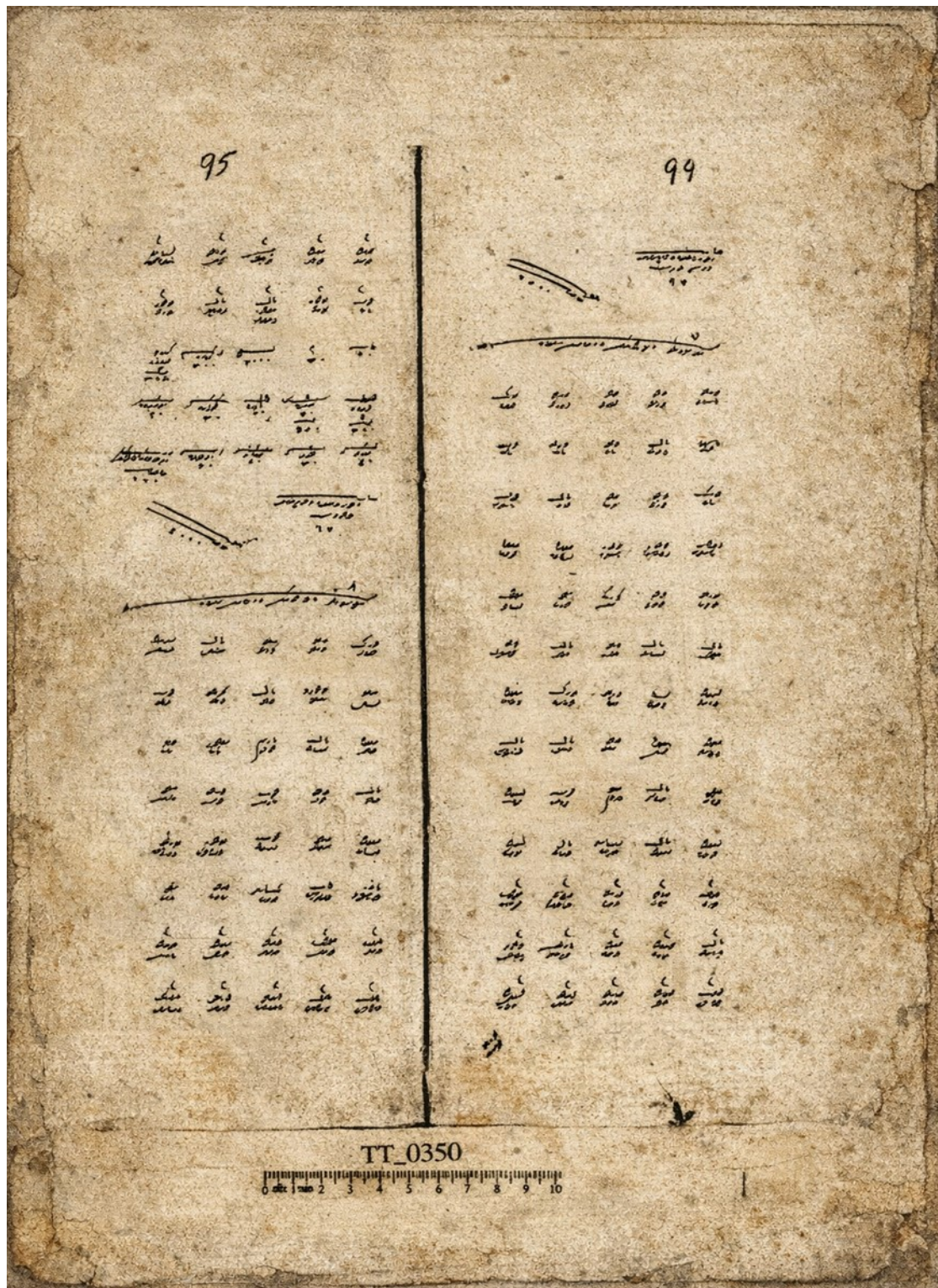
Στις δυο φωτογραφίες που ακολουθούν απεικονίζεται η απογραφή του χωριού Μελισουργοί στο Οθωμανικό φορολογικό κατάστιχο (Tahrir Defteri), του έτους 1564.

Εικ. 6. Οθωμανικό φορολογικό κατάστιχο (Tahrir Defteri), έτος 1564.

Η εγγραφή του χωρίου Μελισούργο (karye-i Milosurgo), υπαγομένου εις τον καζά Τσεμρενίκ (Çemrenik), με καταγραφή των φορολογουμένων νοικοκυριών και των πληθυσμιακών κατηγοριών.

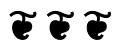
TT 350, σσ. 94-96.

Εικ. 7. Οθωμανικό φορολογικό κατάστιχο (Tahrir Defteri), έτος 1564.

Συνέχεια της εγγραφής του χωρίου Μελισούργο, με αναλυτική απαρίθμηση φορολογικών υποχρεώσεων και προσδιορισμό του συνολικού ετησίου hasil.

3. Το κατάστιχο του 1583 (KK 32)

Η τρίτη και πιο αναλυτική οθωμανική καταγραφή των Μελισσουργών στον 16ο αιώνα προέρχεται από το έτος 1583 και εντοπίζεται στο κατάστιχο KK 32, στα φύλλα 23b–24a. Σε αντίθεση με το κατάστιχο του 1564, όπου το χωριό εμφανίζεται σε δύο φορολογικές ενότητες, εδώ οι Μελισσουργοί καταγράφονται ως ένα ενιαίο φορολογικό σύνολο, με κοινά πληθυσμιακά και οικονομικά αθροίσματα.

☛ 3.1 Διοικητικό και φορολογικό πλαίσιο

Το χωριό αναφέρεται ως: Karye-i Melosurgo (Μελισσουργοί), zemamet-i be nam-ı Ahmed defterdar-ı Rumili, tabi-i Çemrenik

Δηλαδή: χωριό Μελισσουργοί, υπαγόμενο στα Τζουμέρκα (Çemrenik), ενταγμένο στο ζιαμέτι στο όνομα του Αχμέτ, δεφτερδάρη της Ρούμελης.

Η μνεία του δεφτερδάρη της Ρούμελης (ανώτερου οικονομικού αξιωματούχου) δηλώνει τον δικαιούχο/διαχειριστή των εσόδων της συγκεκριμένης φορολογικής ενότητας. Η πληροφορία αυτή καταγράφεται ως τυπικό στοιχείο του φορολογικού πλαισίου και δεν αφορά κατ' ανάγκην άμεση παρουσία του αξιωματούχου στην περιοχή.

☛ 3.2 Πληθυσμιακά στοιχεία (neferen – hane – mücerred)

Το κατάστιχο δίνει τρεις αριθμητικούς δείκτες:

- Neferen 181 → 181 φορολογούμενοι άνδρες (σύνολο καταγεγραμμένων ανδρών)
- Hane 120 → 120 οικογένειες (νοικοκυριά)
- Mücerred 61 → 61 άγαμοι ενήλικες άνδρες

Οι δείκτες αυτοί επιτρέπουν την εκτίμηση ότι οι Μελισσουργοί αποτελούσαν πλέον έναν πολύ μεγάλο οικισμό για τα δεδομένα των Τζουμέρκων. Η ύπαρξη ενιαίων αθροισμάτων επιβεβαιώνει ότι η καταγραφή του 1583 αντιμετωπίζει το χωριό ως ενότητα.

☛ 3.3 Ονόματα και τρόπος καταγραφής

Το κατάστιχο παραθέτει εκτενή κατάλογο ονομάτων κατοίκων, κυρίως με χριστιανικά βαπτιστικά. Στην καταγραφή εμφανίζονται συχνά οι όροι:

- veledes (ή veled(e)s) → «γιος του»
- biraderes → «αδελφός του»

Οι όροι αυτοί χρησιμοποιούνται ως συντομογραφικός τρόπος δήλωσης συγγένειας μέσα στην ίδια φορολογική ομάδα. Στο επίπεδο της παρουσίασης πηγής, σημειώνεται απλώς ότι το κατάστιχο δεν αποδίδει πάντοτε σταθερά «επώνυμα», αλλά βασίζεται συχνά σε πατρωνυμικά και σχέσεις συγγένειας.

Στον κατάλογο διακρίνονται και προσδιορισμοί κοινωνικού ή εθνικού χαρακτήρα, όπως:

- Orfano (ορφανός),
- Arvaniti (Αρβανίτης),

καθώς και επαγγελματικοί, όπως:

- Konaş (σιδηρουργός).

☛ 3.4 Φορολογικά και οικονομικά δεδομένα

Το κατάστιχο παραθέτει αναλυτικά τις βασικές κατηγορίες φόρων και τα αντίστοιχα έσοδα. Το συνολικό ποσό δίνεται ως: Yekun 9000 → σύνολο 9.000 άσπρα.

Οι βασικές κατηγορίες εσόδων είναι:

- İспенçe 4525 → κεφαλικός φόρος χριστιανών
- Resm-i gıyah 300 → φόρος χόρτου/βοσκή
- Gendüm 16 kardara, kıymet 2090 → σιτάρι (16 καρδάρα), αξία 2.090
- Mahlut 8 kardara, kıymet 720 → ανάμεικτα δημητριακά (8 καρδάρα), αξία 720
- Şıra 20 medre, kıymet 300 → μούστος/κρασί (20 μέτρα), αξία 300
- Öşr-i künvare 40 → δεκάτη κυψελών (μελισσοκομία)
- Öşr-i kendir 20 → δεκάτη κάνναβης
- Öşr-i cevz 20 → δεκάτη καρυδιών
- Öşr-i kestane 30 → δεκάτη κάστανων
- Asiyab bab 1, resm 30 → 1 νερόμυλος (1 «θύρα»), φόρος 30
- Resm-i otlak 50 → φόρος βοσκοτόπων
- Resm-i bostan 240 → φόρος κήπων/λαχανόκηπων
- Adet-i makıyan 240 → πουλερικά (240)
- Niyabet ve resm-i arusane maa deştbanı ve tapu-yı zemin 295

→ έσοδα από δικαιοδοσία, τέλη γάμου, αγροφύλαξη και δικαιώματα γης

- Mezra-yi Anogosti 100 → μεζράς Ανογκόστι (100)

☛ 3.5 Πλήρης μετάφραση της καταγραφής

Χωριό Μελισσουργοί, υπαγόμενο στα Τζουμέρκα, στο ζιαμέτι στο όνομα του Αχμέτ, δεφτερδάρη της Ρούμελης.

Φορολογούμενοι άνδρες (neferen): 181

- Οικογένειες (hane): 120
- Άγαμοι άνδρες (mücerred): 61
- Κεφαλικός φόρος (ispence): 4.525
- Φόρος χόρτου/βοσκής (resm-i gıyah): 300
- Σιτάρι: 16 καρδάρα, αξία 2.090
- Ανάμεικτα δημητριακά: 8 καρδάρα, αξία 720
- Μούστος/κρασί (şıra): 20 μέτρα, αξία 300
- Δεκάτη κυψελών: 40
- Δεκάτη κάνναβης: 20
- Δεκάτη καρυδιών: 20
- Δεκάτη κάστανων: 30
- Νερόμυλος: 1 (φόρος 30)
- Φόρος βοσκοτόπων: 50
- Φόρος κήπων: 240
- Πουλερικά: 240
- Δικαιοδοσία – τέλη γάμου – αγροφύλαξη – δικαιώματα γης: 295
- Μεζράς Ανογκόστι: 100

Σύνολο (yekun): 9.000 άσπρα.

Σύντομη παρατήρηση

Η ενιαία και αναλυτική καταγραφή του 1583 προσφέρει την πληρέστερη εικόνα για τους Μελισσουργούς στον 16ο αιώνα. Τα δεδομένα αυτά, σε συνδυασμό με τις καταγραφές του 1530 και του 1564, επιτρέπουν στο επόμενο μέρος της εργασίας μια συστηματική σύγκριση της δημογραφικής εξέλιξης, της οικονομίας και της διοικητικής θέσης του χωριού.

ΜΕΡΟΣ Β' - Σχολιασμός και συγκριτική ανάλυση

4. Δημογραφική εξέλιξη των Μελισσουργών (1530–1583)

Τα οθωμανικά φορολογικά κατάστιχα του 1530, 1564 και 1583 επιτρέπουν την παρακολούθηση της δημογραφικής εξέλιξης των Μελισσουργών σε διάστημα λίγο μεγαλύτερο των πενήντα ετών. Η σύγκριση των στοιχείων αποκαλύπτει μια σαφή και συνεχόμενη πορεία πληθυσμιακής αύξησης, η οποία διαφοροποιεί το χωριό από πολλούς άλλους ορεινούς οικισμούς της περιοχής.

4.1 Αύξηση πληθυσμού

Το 1530 οι Μελισσουργοί εμφανίζονται ως μικρός αλλά οργανωμένος οικισμός, με:

- 23 οικογένειες,
- 2 άγαμους άνδρες,
- 5 χήρες.

Ο συνολικός πληθυσμός εκτιμάται τότε σε περίπου **120–140** άτομα.

Το 1564 η εικόνα έχει αλλάξει ριζικά. Το χωριό καταγράφεται σε δύο φορολογικές ενότητες, με συνολικά:

- 85 οικογένειες,
- 64 άγαμους άνδρες.

Ο πληθυσμός μπορεί να εκτιμηθεί σε περίπου **500–600** άτομα, γεγονός που υποδηλώνει μια εξαιρετικά ταχεία αύξηση μέσα σε μόλις τρεις δεκαετίες.

Το 1583 η καταγραφή είναι ενιαία και ακόμη πιο εντυπωσιακή:

- 120 οικογένειες,
- 61 άγαμοι άνδρες,
- 181 φορολογούμενοι άνδρες συνολικά.

Ο συνολικός πληθυσμός του χωριού εκτιμάται πλέον σε **700–900** άτομα. Η αύξηση αυτή δεν φαίνεται να είναι συγκυριακή, αλλά σταθερή και διαρκής, γεγονός που υποδηλώνει ευνοϊκές συνθήκες εγκατάστασης και διαβίωσης.

☛ 4.2 Δομή οικογενειών και άγαμων

Η σύγκριση των κατάστιχων δείχνει όχι μόνο αύξηση πληθυσμού, αλλά και αλλαγή στη δομή του.

Το 1530 κυριαρχούν τα νοικοκυριά, με ελάχιστους άγαμους άνδρες και παρουσία χηρών. Η εικόνα αυτή παραπέμπει σε έναν μικρό και σχετικά σταθερό οικισμό.

Το 1564 παρατηρείται μεγάλη αύξηση των άγαμων ανδρών (*mücerred*), οι οποίοι αποτελούν σχεδόν το 43% των φορολογούμενων ανδρών. Η παρουσία τόσων άγαμων ενδέχεται να συνδέεται με:

- νεανικό πληθυσμό,
- εποχική εγκατάσταση, ή
- με τη σταδιακή ένταξη νέων οικογενειών που βρίσκονται ακόμη σε διαδικασία συγκρότησης.

Το 1583, αν και ο συνολικός πληθυσμός συνεχίζει να αυξάνεται, ο αριθμός των άγαμων σταθεροποιείται. Αυτό μπορεί να ερμηνευθεί ως ένδειξη ωρίμανσης του οικισμού και μετατροπής του από χώρο πρόσκαιρης εγκατάστασης σε μόνιμη και οικογενειακή κοινότητα.

☛ 4.3 Η θέση των Μελισσουργών στον χώρο των Τζουμέρκων

Η δημογραφική εξέλιξη των Μελισσουργών αποκτά ιδιαίτερη σημασία όταν εξεταστεί σε σύγκριση με άλλους ορεινούς οικισμούς των Τζουμέρκων. Η πληθυσμιακή τους αύξηση και το υψηλό φορολογικό εισόδημα που καταγράφεται το 1583 υποδηλώνουν ότι το χωριό κατείχε κεντρική θέση στον τοπικό οικιστικό ιστό. Οι Μελισσουργοί δεν εμφανίζονται ως περιθωριακός ή απομονωμένος οικισμός, αλλά ως:

- σημείο συγκέντρωσης πληθυσμού,
- κόμβος ποιμενικών και αγροτικών δραστηριοτήτων,
- χωριό με εκτεταμένη εκμετάλλευση βοσκοτόπων, καλλιεργειών και μεζράδων.

Η ύπαρξη σημαντικών ποιμενικών πληθυσμών, ήδη από τις βυζαντινές πηγές, σε συνδυασμό με τα οθωμανικά δεδομένα του 16ου αιώνα, δείχνει ότι οι Μελισσουργοί λειτουργούσαν ως σταθερό κέντρο σε μια ευρύτερη ορεινή ζώνη μετακινήσεων και οικονομικών δραστηριοτήτων.

Συνοπτική αποτίμηση

Η δημογραφική πορεία των Μελισσουργών από το 1530 έως το 1583 φανερώνει μια κοινότητα σε διαρκή ανάπτυξη, με αυξανόμενο πληθυσμό και σταθεροποίηση των οικογενειακών δομών. Το χωριό δεν ακολούθησε τη μοίρα πολλών μικρών ορεινών οικισμών που παρέμειναν στάσιμοι ή συρρικνώθηκαν, αλλά εξελίχθηκε σε έναν από τους μεγαλύτερους και σημαντικότερους οικισμούς των Τζουμέρκων κατά τον 16ο αιώνα.

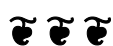

Εικ. 9. Η Παναγιά των Μελισσουργών σε προπολεμική φωτογραφία.

Το εκκλησιαστικό και κοινωνικό κέντρο του χωριού, σε σκηνή καθημερινότητας πριν τον πόλεμο. Αρχείο Χριστόφορου Κοντοχρήστου.

Φωτογραφία επιχρωματισμένη εκ των υστέρων.

5. Οι άνθρωποι των Μελισσουργών

Τα οθωμανικά φορολογικά κατάστιχα δεν καταγράφουν απλώς αριθμούς και οικονομικά μεγέθη, αλλά διασώζουν και τα ονόματα των ανθρώπων που συγκρότησαν την κοινότητα των Μελισσουργών κατά τον 16ο αιώνα. Μέσα από τα ονόματα αυτά μπορούμε να ανιχνεύσουμε στοιχεία κοινωνικής οργάνωσης, οικογενειακής συνέχειας και τοπικής ταυτότητας.

☛ 5.1 Βαπτιστικά ονόματα και πατρωνυμικά

Τα βαπτιστικά ονόματα που απαντούν στα κατάστιχα του 1530, του 1564 και του 1583 είναι σχεδόν αποκλειστικά χριστιανικά. Τα συχνότερα είναι:

- Γιώργος (Yorgo, Yorgi)
- Γιάννης (Yanni)
- Δήμος (Dimo)
- Νικόλας (Nikola, Niko)
- Κώστας (Kosta)
- Μιχάλης (Mihal)
- Τόδωρος (Todor)

Η επανάληψη των ίδιων βαπτιστικών ονομάτων σε πολλές οικογένειες υποδηλώνει την ύπαρξη σταθερών ονοματοδοτικών πρακτικών και τη σημασία της παράδοσης μέσα στην κοινότητα.

Στα κατάστιχα του 1530 και του 1564 τα ονόματα συνοδεύονται συχνά από πατρωνυμικά ή οικογενειακούς προσδιορισμούς (π.χ. «Δήμος Γιώργου», «Γιώργος Πασκωνας»). Στο κατάστιχο του 1583, ωστόσο, ο γραφέας χρησιμοποιεί συστηματικά τους όρους *veledes* («γιος του») και *biraderes* («αδελφός του»), γεγονός που δείχνει ότι η ταυτοποίηση των προσώπων βασιζόταν κυρίως στις σχέσεις συγγένειας εντός της κοινότητας.

Η πρακτική αυτή αντανakλά μια κοινωνία όπου οι οικογενειακοί δεσμοί ήταν γνωστοί και αναγνωρίσιμοι από όλους και δεν απαιτούσαν την ύπαρξη σταθερών επωνύμων με τη νεότερη έννοια.

☛ 5.2 Οικογενειακές γραμμές και συνέχεια

Παρά τις αλλαγές στον τρόπο καταγραφής, είναι δυνατόν να διαπιστωθεί η συνέχεια ορισμένων οικογενειακών γραμμών από το 1564 στο 1583. Ονόματα και οικογενειακές ρίζες όπως:

- Πασκωνας
- Λαγιος
- Φωτολης
- Γριβας
- Βαρος
- Δουκας
- Γκινης
- Κασιλ
- Μανης

εμφανίζονται επανειλημμένα, άλλοτε ως κύρια ονομασία και άλλοτε ως πατρωνυμικός προσδιορισμός.

Η διαχρονική παρουσία αυτών των οικογενειών υποδηλώνει ότι ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού των Μελισσουργών δεν ήταν μετακινούμενο ή πρόσκαιρο, αλλά εγκατεστημένο μόνιμα στον τόπο. Παράλληλα, η εμφάνιση νέων ονομάτων στο 1583 δείχνει ότι το χωριό δεχόταν και νέους κατοίκους, οι οποίοι ενσωματώνονταν σταδιακά στην τοπική κοινωνία. Η εικόνα που προκύπτει είναι εκείνη μιας κοινότητας με σταθερό πυρήνα και ταυτόχρονα με ανοιχτό χαρακτήρα, ικανής να απορροφά νέες οικογένειες χωρίς να χάνει τη συνοχή της.

5.2.1 Η εμφάνιση νέων οικογενειών στο κατάστιχο του 1583

Η σύγκριση των ονομαστικών καταλόγων του τεφτεριού του 1564 με εκείνους της ενιαίας καταγραφής του 1583 αποκαλύπτει την εμφάνιση σημαντικού αριθμού ονομάτων και οικογενειακών προσδιορισμών που δεν απαντούν στην προηγούμενη καταγραφή (βλ. αναλυτικά Παράρτημα Β'). Το γεγονός αυτό υποδηλώνει ότι, στο διάστημα των δεκαεννέα ετών που μεσολαβούν, οι Μελισσουργοί γνώρισαν ουσιαστική ανανέωση του ανθρώπινου δυναμικού τους, είτε μέσω της εγκατάστασης νέων οικογενειών είτε μέσω της φορολογικής αυτονόμησης ατόμων που στο παρελθόν καταγράφονταν ως άγαμοι (*mücerred*) ή ως μέλη ευρύτερων συγγενικών μονάδων.

Η αύξηση αυτή δεν πρέπει να ερμηνευθεί αποκλειστικά ως αποτέλεσμα μαζικής μετανάστευσης. Σε έναν οικισμό που ήδη από το 1564 εμφανίζει υψηλό αριθμό άγαμων ανδρών, είναι εύλογο να υποτεθεί ότι μέρος των «νέων» οικογενειών του 1583 προέρχεται από τη φυσική δημογραφική ωρίμανση της κοινότητας, δηλαδή από τη μετατροπή νεαρών ανδρών σε αυτόνομα νοικοκυριά. Παράλληλα, ωστόσο, η παρουσία επωνύμων και προσδιορισμών που δεν συνδέονται με τις παλαιότερες οικογενειακές γραμμές του χωριού υποδηλώνει και την εισροή εξωγενών στοιχείων.

Η εισροή αυτή μπορεί να συνδεθεί με τη γενικότερη κινητικότητα που χαρακτήριζε τον ορεινό χώρο των Τζουμέρκων κατά τον 16ο αιώνα. Οι Μελισσουργοί, ως μεγάλος και οικονομικά ισχυρός οικισμός με εκτεταμένη αγροκτηνοτροφική βάση, φαίνεται ότι λειτουργούσαν ως πόλος έλξης για πληθυσμούς από την ευρύτερη περιοχή, ιδίως για άτομα ή οικογένειες που αναζητούσαν πρόσβαση σε βοσκοτόπια, καλλιεργήσιμη γη ή σταθερό φορολογικό καθεστώς. Η ένταξη του χωριού σε ζιαμέτι με

αυξημένα έσοδα ενδέχεται επίσης να ευνόησε τη συγκέντρωση εργατικού δυναμικού και τη διοικητική σταθερότητα.

Τέλος, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι μέρος της φαινομενικής πληθυσμιακής αύξησης και της ονοματολογικής διαφοροποίησης ενδέχεται να οφείλεται και σε μεταβολές στον τρόπο καταγραφής. Το κατάστιχο του 1583 χρησιμοποιεί συστηματικά όρους συγγένειας (*veledes, biraderes*), οι οποίοι επιτρέπουν την ακριβέστερη αποτύπωση των οικογενειακών σχέσεων, αλλά ταυτόχρονα καθιστούν ορατά πρόσωπα που στις προηγούμενες καταγραφές παρέμεναν λιγότερο διακριτά. Η εικόνα που προκύπτει είναι εκείνη μιας κοινότητας σε φάση δημογραφικής ωρίμανσης και κοινωνικής αναδιάρθρωσης, με σταθερό πυρήνα παλαιών οικογενειών και ταυτόχρονη ενσωμάτωση νέων στοιχείων.

Εικ.10. Οικογένεια Γεωργίου Χρ. Κουτσούμπα στους Μελισσουργούς, 1930.

Στο κέντρο ο Γεώργιος Χρ. Κουτσούμπα, δερματέμπορος και πρόεδρος της κοινότητας (1928–1934), με τη σύζυγό του Κυριακούλα Αντ. Παππά. Γύρω τους τα παιδιά τους: ο Χρήστος και ο Βασίλης, γυμνασιόπαιδες, καθώς και η Δήμητρα και η Αλεξάνδρα, πρωτότοκη κόρη (στο βάθος). Αρχείο Κων/νου Μπανιά. Φωτογραφία επιχρωματισμένη εκ των υστέρων.

5.2.2 Η διακοπή οικογενειακών γραμμών μεταξύ 1564 και 1583

Η σύγκριση των ονομαστικών καταλόγων του τεφτεριού του 1564 με την ενιαία καταγραφή του 1583 δείχνει ότι, παρά τη συνολική δημογραφική αύξηση των Μελισσουργών, ορισμένες οικογενειακές γραμμές που απαντούν στο μέσο του 16ου αιώνα δεν εμφανίζονται πλέον στην καταγραφή του 1583. Η απουσία αυτή αφορά σόγια με σαφή παρουσία στο τεφτέρι του 1564, τα οποία δεν εντοπίζονται ούτε ως κύρια οικογενειακά ονόματα ούτε ως πατρωνυμικοί προσδιορισμοί στη μεταγενέστερη καταγραφή (βλ. αναλυτικά Παράρτημα Β').

Η διακοπή των συγκεκριμένων οικογενειακών γραμμών δεν μπορεί να ερμηνευθεί αυτομάτως ως ένδειξη φυσικής εξαφάνισης ή πληθυσμιακής κατάρρευσης. Σε αρκετές περιπτώσεις είναι πιθανό ότι πρόκειται για γραμμές περιορισμένης αριθμητικής ισχύος, οι οποίες είτε δεν κατόρθωσαν να συγκροτήσουν αυτόνομα νοικοκυριά στη διάρκεια της επόμενης γενιάς είτε απορροφήθηκαν μέσω γάμων σε ισχυρότερες οικογενειακές ομάδες, χάνοντας τον διακριτό τους προσδιορισμό. Η πρακτική αυτή είναι σύμφυτη με κοινωνίες μικρής κλίμακας, όπου τα παρωνύμια και τα πατρωνυμικά μεταβάλλονται ευκολότερα από ό,τι τα σύγχρονα επώνυμα.

Παράλληλα, δεν μπορεί να αποκλειστεί η πιθανότητα αποχώρησης ή μετακίνησης ορισμένων οικογενειών προς άλλους οικισμούς της περιοχής. Η κινητικότητα αυτή συνδέεται με τη φύση της αγροκτηνοτροφικής οικονομίας των Τζουμέρκων, η οποία ευνοούσε εποχικές ή μόνιμες μετακινήσεις, ιδιαίτερα για πληθυσμούς που βασίζονταν στην κτηνοτροφία ή στη χρήση βοσκοτόπων. Στο πλαίσιο αυτό, η απουσία συγκεκριμένων σογίων από το τεφτέρι του 1583 μπορεί να αντανακλά ανακατατάξεις στον ευρύτερο ορεινό χώρο και όχι γεγονότα αποκλειστικά τοπικού χαρακτήρα.

Τέλος, σημαντικό ρόλο ενδέχεται να διαδραμάτισε και η μεταβολή στον τρόπο καταγραφής. Το κατάστιχο του 1583, με τη συστηματική χρήση όρων συγγένειας (veledes, biraderes), δεν δίνει πάντοτε έμφαση στη διατήρηση σταθερών οικογενειακών ονομάτων, αλλά στην αποτύπωση των σχέσεων εντός της κοινότητας. Υπό αυτές τις συνθήκες, ορισμένα οικογενειακά ονόματα που διακρίνονται καθαρά στο 1564 μπορεί να παραμένουν παρόντα ως βιολογική συνέχεια, χωρίς όμως να είναι πλέον ορατά στο επίπεδο της ονοματολογίας. Η εικόνα που προκύπτει είναι εκείνη μιας κοινωνίας δυναμικής, όπου η συνέχεια και η ασυνέχεια των

οικογενειακών γραμμών αποτελούν δύο όψεις της ίδιας δημογραφικής και κοινωνικής εξέλιξης.

☛ 5.3 Παρατσούκλια, επαγγελματικοί και εθνοτικοί προσδιορισμοί

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι πρόσθετοι προσδιορισμοί που συνοδεύουν ορισμένα ονόματα στα κατάστιχα. Οι προσδιορισμοί αυτοί λειτουργούν ως διακριτικά στοιχεία ταυτότητας και μας προσφέρουν πληροφορίες για την κοινωνική πραγματικότητα του χωριού.

Στα κατάστιχα απαντούν:

- παρατσούκλια, όπως Kara («μαύρος», πιθανώς λόγω εμφάνισης ή χαρακτήρα),
- επαγγελματικοί προσδιορισμοί, όπως Konaç («σιδηρουργός»),
- κοινωνικοί χαρακτηρισμοί, όπως Orfano («ορφανός»),
- εθνοτικοί προσδιορισμοί, όπως Arvaniti («Αρβανίτης»), Vlaho («Βλάχος»).

Η παρουσία τέτοιων όρων δείχνει ότι η κοινότητα των Μελισσουργών περιλάμβανε άτομα με διαφορετικές καταγωγές ή ιδιαίτερα κοινωνικά χαρακτηριστικά, τα οποία όμως εντάσσονταν οργανικά στο χωριό. Οι εθνοτικοί προσδιορισμοί δεν φαίνεται να δηλώνουν διάκριση ή περιθωριοποίηση, αλλά λειτουργούν απλώς ως στοιχεία αναγνώρισης μέσα σε ένα πολυπολιτισμικό, αλλά συνεκτικό, ορεινό περιβάλλον.

☛ 5.4. Παρατηρήσεις για την ανθρωπωνυμία των Μελισσουργών και τα γλωσσικά στρώματα της περιοχής

Η ανθρωπωνυμία που καταγράφεται στα οθωμανικά κατάστιχα των Μελισσουργών του 16ου αιώνα παρουσιάζει έντονη κυριαρχία ελληνικών, χριστιανικών βαπτιστικών ονομάτων (Γεώργιος, Ιωάννης, Νικόλαος, Μιχαήλ, Δημήτριος κ.ά.), γεγονός που συνάδει με τον χαρακτήρα του οικισμού ως ορθόδοξου και ελληνόφωνου πυρήνα. Παράλληλα, ωστόσο, απαντούν παρωνύμια και επώνυμα τα οποία δεν ερμηνεύονται εύκολα ως ελληνικά και ενδέχεται να αντανakλούν παλαιότερα ή παράλληλα γλωσσικά στρώματα.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν παρωνύμια όπως Griva, Rusa, Prusa, Drama / Drami, Lopko, Borio και Vras, τα οποία απαντούν τόσο στο τεφτέρι του 1564 όσο και στο κατάστιχο των οικογενειών του 1583. Οι τύποι αυτοί δεν συνοδεύονται από ρητό εθνοτικό προσδιορισμό, ωστόσο η μορφή τους παραπέμπει σε ευρύτερα βαλκανικά ονοματολογικά πρότυπα, τα οποία συχνά συνδέονται με σλαβικά ή ρωμανικά

(βλάχικα/αρμάνικα) γλωσσικά περιβάλλοντα δείχνοντας ότι οι μη ελληνικές γλωσσικές επιδράσεις εκφράζονται κυρίως έμμεσα, μέσω παρωνυμίων, και όχι ως δηλωμένη εθνοτική ταυτότητα.

Πιο συγκεκριμένα, ως ενδεικτικά αλβανικής και βλάχικης παρουσίας μπορούν να θεωρηθούν, μεταξύ άλλων, τα Arvaniti (Αρβανίτης), Vlaho (Βλάχος), Gin (Γκίνης), Borše (Μπόρσιας), Manes (Μάνεσης), Grapsi (Γράψης), Griva (Γρίβας), Tuda (Τούντας), Koya (Κόγιας), Nika (Νίκας), Dima (Δήμας), Martin (Μαρτίνης/Μαρτίνος). Σλαβικά κατάλοιπα είναι πιθανώς τα ονόματα Bogdan (Μπογδάνος), Dobra (Ντόμπρας), Ìnlayo (Βλάχιος).

Η παρουσία αυτών των ανθρωπωνυμικών τύπων μπορεί να ερμηνευθεί στο πλαίσιο της μετακινούμενης κτηνοτροφίας, η οποία χαρακτήριζε διαχρονικά την περιοχή των Τζουμέρκων. Ο ορεινός αυτός χώρος αποτέλεσε ζώνη εποχικής ή μόνιμης εγκατάστασης αρμανόφωνων (βλάχικων) πληθυσμών, οι οποίοι άφησαν έντονα ίχνη στην τοπωνυμία. Στην περιοχή των Μελισσουργών απαντούν τοπωνύμια όπως Κοφερίτα, Σκρίπτα, Γκιγκόρος και Μπαλτινέσι, τα οποία έχουν ερμηνευθεί πειστικά ως αρμάνικης προέλευσης και υποδηλώνουν ότι τα αρμάνικα μιλούνταν εκτενώς στην περιοχή στο παρελθόν.

Η συνύπαρξη ελληνικών βαπτιστικών ονομάτων με παρωνύμια μη ελληνικής προέλευσης δεν αποτελεί αντίφαση, αλλά αντανακλά ένα πολυγλωσσικό και πολυεθνικό περιβάλλον, χαρακτηριστικό των ορεινών ζωνών της Πίνδου. Όσον αφορά τα ενδεχόμενα σλαβικά στοιχεία, αυτά μπορούν να θεωρηθούν κατάλοιπα παλαιότερων ιστορικών φάσεων (7ος-8ος αι.), τα οποία επιβίωσαν κυρίως στην ανθρωπωνυμία και την τοπωνυμία, χωρίς να αλλοιώσουν τη βασική ελληνόφωνη φυσιογνωμία του οικισμού.

Συνολικά, τα μη ελληνικά ανθρωπωνύμια που απαντούν στα κατάστιχα των Μελισσουργών δεν πρέπει να ερμηνεύονται ως ένδειξη αλλοίωσης του πληθυσμιακού χαρακτήρα του χωριού, αλλά ως μαρτυρία της ιστορικής διαστρωμάτωσης, της κινητικότητας και των γλωσσικών επαφών που χαρακτήριζαν τον ορεινό χώρο της Ηπείρου.

Συνοπτική αποτίμηση

Η ανάλυση των ονομάτων δείχνει ότι οι Μελισσουργοί του 16ου αιώνα αποτελούσαν μια ζωντανή και σύνθετη κοινότητα, με έντονη οικογενειακή συνοχή, βαθιά ριζωμένες παραδόσεις και ταυτόχρονα ανοικτό χαρακτήρα. Πίσω από τα φορολογικά στοιχεία των κατάστιχων

αναδύονται άνθρωποι με σχέσεις συγγένειας, επαγγέλματα και κοινωνικές ταυτότητες, που συγκροτούσαν τον ανθρώπινο ιστό του χωριού.

1. Οικονομία και παραγωγή

Τα οθωμανικά κατάστιχα του 1564 και του 1583 καταγράφουν αναλυτικά τις βασικές πηγές φορολογικού εισοδήματος των Μελισσουργών. Παρότι πρόκειται για φορολογικό υλικό, οι κατηγορίες φόρων λειτουργούν ως “παράθυρο” στην οικονομία του χωριού: την αγροτική παραγωγή, την κτηνοτροφία, τη μελισσοκομία, τις δενδρώδεις καλλιέργειες και τις υποδομές (μύλος), καθώς και τη χρήση της γης μέσω μεζράδων.

6.1 Γεωργία και δημητριακά

Στα κατάστιχα των Μελισσουργών εμφανίζονται καθαρά οι βασικές καλλιέργειες δημητριακών, με ιδιαίτερη έμφαση στο σιτάρι και στα “μεικτά” δημητριακά.

Στο 1564 καταγράφονται:

- σιτάρι (gendüm),
- μαχλούτ (mahlut), δηλαδή ανάμεικτο δημητριακό (συνήθως μίγμα σιταριού και κριθαριού ή άλλων σπόρων).

Στο 1583 η καταγραφή είναι ακόμη πιο αναλυτική και ποσοτικοποιημένη:

- σιτάρι 16 καρδάρα (με δηλωμένη “αξία”),
- μεικτά δημητριακά 8 καρδάρα (με δηλωμένη “αξία”).

Το γεγονός ότι τα δημητριακά καταγράφονται με ποσότητες και αξίες δείχνει ότι αποτελούσαν θεμέλιο της οικονομίας και της διατροφής. Παράλληλα, σε ένα ορεινό περιβάλλον όπως τα Τζουμέρκα, η σταθερή παραγωγή δημητριακών υποδηλώνει οργανωμένη εκμετάλλευση καλλιεργήσιμης γης, πιθανώς τόσο εντός του χωριού όσο και σε γειτονικές εκτάσεις που αξιοποιούνταν εποχικά.

6.2 Κτηνοτροφία, βοσκοτόπια και ποιμενικοί πληθυσμοί

Η κτηνοτροφία και η εκμετάλλευση βοσκοτόπων αποτελούν κεντρικό στοιχείο της οικονομίας των Μελισσουργών. Τα κατάστιχα το αποτυπώνουν όχι με άμεση καταγραφή κοπαδιών, αλλά μέσω φόρων που σχετίζονται με τη βοσκή και τη χρήση γης:

- resm-i giyah (φόρος χόρτου/βοσκής),

- resm-i otlak (φόρος βοσκοτόπων).

Οι φόροι αυτοί εμφανίζονται τόσο στο 1564 όσο και στο 1583, γεγονός που δείχνει σταθερή και σημαντική χρήση λιβαδιών και βοσκήσιμων εκτάσεων. Η εικόνα αυτή ταιριάζει με τις παλαιότερες βυζαντινές αναφορές στους ποιμενικούς πληθυσμούς της περιοχής και προσφέρει συνέχεια ανάμεσα στον μεσαιωνικό και τον οθωμανικό κόσμο.

Επιπλέον, η μεγάλη δημογραφική ανάπτυξη του χωριού, σε συνδυασμό με τα έσοδα από βοσκοτόπια, υποδηλώνει οικονομία που δεν περιοριζόταν στη γεωργία, αλλά βασιζόταν σε μικτή αγρο-ποιμενική εκμετάλλευση, όπως είναι τυπικό για την Πίνδο.

Εικ. 11. Η Παναγιά των Μελισσουργών, καλοκαίρι της δεκαετίας του 1960. Αποψη του οικισμού μέσα στο φυσικό τοπίο των Τζουμέρκων. Οικογενειακό αρχείο Α. Καρρά.
Φωτογραφία επιχρωματισμένη εκ των υστέρων.

6.3 Μελισσοκομία, αμπελουργία και ειδικές καλλιέργειες

Ένα από τα πιο ενδιαφέροντα στοιχεία των κατάστιχων είναι η καταγραφή δραστηριοτήτων που υπερβαίνουν την “κλασική” ορεινή αυτάρκεια.

Μελισσοκομία

Στο 1564 εμφανίζεται: öşr-i künnare (δεκάτη κυψελών), και

στο 1583 καταγράφεται και πάλι: δεκάτη κυψελών, γεγονός που δείχνει συστηματική μελισσοκομική δραστηριότητα.

Η συστηματική καταγραφή της μελισσοκομίας, μέσω της δεκάτης κυψελών (öşr-i künnare), τόσο στο κατάστιχο του 1564 όσο και σε εκείνο του 1583 έχει ιδιαίτερη σημασία. Η επανεμφάνιση της κατηγορίας αυτής δείχνει ότι η μελισσοκομία δεν αποτελούσε συμπληρωματική ή περιστασιακή δραστηριότητα, αλλά σταθερό και αναγνωρισμένο στοιχείο της τοπικής οικονομίας. Η παρουσία οργανωμένης μελισσοκομίας σε ορεινό περιβάλλον, πλούσιο σε φυσική βλάστηση, ενισχύει την εικόνα μιας κοινωνίας που αξιοποιούσε συστηματικά τους φυσικούς πόρους της περιοχής.

Αμπελουργία / κρασί

Στα κατάστιχα καταγράφεται: şıra (μούστος/κρασί), με ποσότητες τόσο το 1564 όσο και το 1583. Η παρουσία αμπελουργίας σε ορεινή ζώνη υποδηλώνει είτε καλλιέργεια σε χαμηλότερα/κατάλληλα σημεία της περιοχής είτε αξιοποίηση εκτάσεων εκτός του άμεσου πυρήνα του χωριού.

Ειδικές καλλιέργειες και δενδρώδη

Στο 1564 και στο 1583 εμφανίζονται:

- δεκάτη κάνναβης (kendir),
- δεκάτη καρυδιών (ceviz),
- δεκάτη κάστανων (kestane),
- καθώς και ο φόρος: resm-i bostan (κήποι/λαχανόκηποι), ο οποίος στο 1583 είναι ιδιαίτερα υψηλός.

Η εικόνα αυτή δείχνει ποικιλία παραγωγής: κήποι, δενδρώδεις καρποί και καλλιέργειες που μπορούσαν να προσφέρουν τόσο διατροφική βάση όσο και πλεονάσματα για ανταλλαγή/αγορά.

Η καλλιέργεια κάνναβης (kendir) που καταγράφεται στα οθωμανικά κατάστιχα αφορά την κλωστική κάνναβη, η οποία χρησιμοποιούνταν για την παραγωγή ινών, σχοινιών και υφασμάτων, και αποτελούσε κοινή και απολύτως νόμιμη αγροτική δραστηριότητα στον οθωμανικό κόσμο του 16ου αιώνα.

Εικ. 12. Η οικογένεια Γεωργίου Μπανιά στους Μελισσουργούς το 1927.. Στο κέντρο με το λευκό κοστούμι ο Γεώργιος Ι. Μπανιάς (Πατρός – Χειρουργός, Βουλευτής, Πρώτος Πρόεδρος των Μελισσουργών). Αρχείο των αδελφών Νικολάου & Ιωάννη Β. Μπανιά. Φωτογραφία επιχρωματισμένη εκ των υστέρων.

6.4 Ο ρόλος των μεζράδων και του νερόμυλου

Δύο στοιχεία ξεχωρίζουν ως δείκτες οργανωμένης εκμετάλλευσης της γης και υποδομών:

Μεζράς Ανογκόστι

Ο μεζράς Ανογκόστι εμφανίζεται:

- στο 1564 (ως ξεχωριστό έσοδο),
- και στο 1583 (με συγκεκριμένο ποσό).

Ο όρος *mezra* αναφέρεται συνήθως σε καλλιεργήσιμη έκταση ή μικρό αγροτικό/εποχικό οικισμό εξαρτώμενο από μεγαλύτερο χωριό. Η καταγραφή του Ανογκόστι ως χωριστής πηγής εσόδων δείχνει ότι οι Μελισσουργοί αξιοποιούσαν γη πέρα από τον στενό οικιστικό πυρήνα, πιθανόν με εποχική παρουσία ή εξειδικευμένες καλλιέργειες/βοσκές. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το όνομα του μεζρά το οποίο πιθανόν προέρχεται από ανθρωπωνυμικό τύπο, καθώς οι μεζράδες συχνά έφεραν την ονομασία προσώπου που συνδεόταν με τη χρήση ή την κατοχή της γης. Μια εύλογη ερμηνεία είναι η σύνδεσή του με το ελληνικό

“Αναγνώστης”, το οποίο μέσω φωνητικών μεταβολών της δημόδους γλώσσας θα μπορούσε να αποδοθεί ως “Ανογκόστι” στα οθωμανικά κατάστιχα. Η ερμηνεία αυτή παραμένει υπόθεση, αλλά είναι συμβατή τόσο με τη γλωσσική εξέλιξη όσο και με το εκκλησιαστικό πλαίσιο της περιοχής. Ο “Αναγνώστης” ήταν κατώτερος εκκλησιαστικός βαθμός, πολύ συχνός σε μοναστηριακά περιβάλλοντα που μπορούσε να κατέχει ή να καλλιεργεί γη της μονής.

Αυτό ίσως εξηγεί γιατί δεν εμφανίζεται το μοναστήρι στα φορολογικά κατάστιχα, αλλά εμφανίζεται ένας μεζράς με προσωπικό όνομα.

Νερόμυλος

Η ύπαρξη νερόμυλου καταγράφεται ρητά:

- στο 1564 (στη δεύτερη ενότητα),
- και στο 1583 (1 “θύρα” μύλου, με φόρο).

Ο μύλος αποτελεί κρίσιμη υποδομή σε αγροτικές κοινωνίες, καθώς συνδέεται άμεσα με την κατανάλωση δημητριακών και την καθημερινή οικονομία. Η καταγραφή του επιβεβαιώνει όχι μόνο την παραγωγή σιτηρών, αλλά και την ύπαρξη τεχνικής εγκατάστασης και οργάνωσης της παραγωγικής αλυσίδας (παραγωγή-άλεση-κατανάλωση/διάθεση).

Συνοπτική αποτίμηση

Συνολικά, η οικονομία των Μελισσουργών στον 16ο αιώνα εμφανίζεται ως μικτή αγρο-ποιμενική, με:

- δημητριακά ως βάση,
- ισχυρή βοσκή και χρήση λιβαδιών,
- συμπληρωματικές αλλά σημαντικές δραστηριότητες (μελισσοκομία, αμπελουργία, κάνναβη, καρύδια, κάστανα),
- και υποδομές/εκτάσεις που δείχνουν οργανωμένη εκμετάλλευση (μεζράς, μύλος).

Η εικόνα αυτή εξηγεί σε μεγάλο βαθμό και τη δημογραφική ανάπτυξη του χωριού, καθώς η οικονομική βάση φαίνεται ικανή να υποστηρίξει μεγάλο πληθυσμό σε μια ορεινή περιοχή.

Εικ. 13. Η Αντιγόνη Μπαλάσκα στην Μελισσουργιώτικη συνοικία της Άρτας, αρχές δεκαετίας 1950. Φορά την τοπική γυναικεία ενδυμασία του χωριού, τη λεγόμενη «φέλπα». Οικογενειακό αρχείο Α. Καρρά. Φωτογραφία επιχρωματισμένη εκ των υστέρων.

❖ 6.5 Επανεκτίμηση της παλαιότερης βιβλιογραφίας για την οικονομία και την κοινωνική οργάνωση των Μελισσουργών υπό το φως των οθωμανικών κατάστιχων.

Μετά την εξέταση των βασικών παραγωγικών δραστηριοτήτων των Μελισσουργών κατά τον 16ο αιώνα, κρίνεται σκόπιμο να επανεκτιμηθούν ορισμένες διαπιστώσεις της παλαιότερης βιβλιογραφίας υπό το φως των οθωμανικών κατάστιχων.

Το έργο του Ν. Παπακώστα *Ηπειρωτικά* (1967) αποτελεί τη μοναδική παλαιότερη μελέτη που ασχολείται διεξοδικά και συστηματικά με την ιστορία των Μελισσουργών, βασιζόμενη κυρίως σε προφορικές μαρτυρίες,

τοπικές παραδόσεις και στα περιορισμένα γραπτά δεδομένα που ήταν διαθέσιμα κατά τον χρόνο συγγραφής του. Για τον λόγο αυτό, η συμβολή του υπήρξε καθοριστική στη διαμόρφωση της ιστορικής εικόνας του χωριού και επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τη μεταγενέστερη τοπική και ερευνητική πρόσληψη του παρελθόντος του. Η αξιοποίηση, ωστόσο, των οθωμανικών φορολογικών κατάστιχων του 16ου αιώνα επιτρέπει σήμερα μια επανεκτίμηση ορισμένων από τις θέσεις αυτές, χωρίς να αναιρείται η σημασία της παλαιότερης έρευνας.

Ιδιαίτερα ως προς τη μελισσοκομία, η παλαιότερη βιβλιογραφία τείνει να την αντιμετωπίζει ως δραστηριότητα περιθωριακή ή ακόμη και απαλλαγμένη από φορολογικές υποχρεώσεις. Τα οθωμανικά τεφτέρια, ωστόσο, καταδεικνύουν ότι η μελισσοκομία εντάσσεται κανονικά στο φορολογικό σύστημα της αυτοκρατορίας και αποτελεί μία από τις παραγωγικές δραστηριότητες των κατοίκων, παράλληλα με τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Η εικόνα που προκύπτει δεν είναι εκείνη ενός οικισμού μονοσήμαντα «μελισσοκομικού», αλλά μιας αγροκτηνοτροφικής κοινότητας με σύνθετη οικονομική βάση, όπου η μελισσοκομία πιθανότατα προσέδιδε ιδιαίτερη ταυτότητα και φήμη, χωρίς όμως να αποτελεί τη μοναδική πηγή βιοπορισμού.

Παράλληλα, οι εκτενείς αναφορές σε περιόδους πλήρους ερήμωσης του χωριού, σε προσωρινές εγκαταστάσεις «ξένων» πληθυσμών και σε επαναφορά των γηγενών κατοίκων αντανακλούν περισσότερο ερμηνευτικά σχήματα που προκύπτουν από τη σύνθεση προφορικής παράδοσης και γενικότερων ιστορικών γεγονότων της Ηπείρου. Η ονοματολογική και δημογραφική εικόνα των τεφτεριών του 16ου αιώνα δεν επιβεβαιώνει σενάρια πληθυσμιακής αντικατάστασης ή ριζικής ασυνέχειας. Αντιθέτως, καταγράφεται σταθερή παρουσία του οικισμού, αύξηση του αριθμού των νοικοκυριών και εξέλιξη των οικογενειακών γραμμών, στοιχεία που συνηγορούν υπέρ μιας δημογραφικής συνέχειας με εσωτερικές μεταβολές και όχι υπέρ μιας επανίδρυσης του χωριού.

Ακόμη και οι υποθέσεις που στηρίζονται σε τοπωνυμικές παρατηρήσεις ή σε πιθανές σλαβικές ετυμολογίες δεν μπορούν από μόνες τους να τεκμηριώσουν την ύπαρξη διακριτών, χρονικά προσδιορισμένων «ξένων» πληθυσμιακών στρωμάτων κατά τον ύστερο μεσαίωνα ή τον 16ο αιώνα. Τα προσωπικά ονόματα που καταγράφονται στα κατάστιχα είναι κατά κύριο λόγο χριστιανικά και εντάσσονται πλήρως στο τοπικό ονοματολόγιο, χωρίς να συγκροτούν σαφώς διαφοροποιημένες ομάδες που να υποδηλώνουν πρόσφατη δημογραφική τομή.

Υπό το φως των παραπάνω, οι διαπιστώσεις του Παπακώστα μπορούν να ιδωθούν ως μια πολύτιμη καταγραφή της τοπικής ιστορικής συνείδησης και των ερμηνειών που ήταν διαθέσιμες στον χρόνο συγγραφής του έργου του. Η συνδυαστική χρήση των οθωμανικών αρχειακών πηγών επιτρέπει σήμερα μια πιο συγκρατημένη και τεκμηριωμένη προσέγγιση, η οποία αναδεικνύει τους Μελισσουργούς ως έναν οικισμό με μακρά διάρκεια, κοινωνική δυναμική και οικονομική πολυμορφία, ενταγμένο πλήρως στο διοικητικό και φορολογικό πλαίσιο της οθωμανικής Ηπείρου του 16ου αιώνα.

7. Διοικητικές και φορολογικές ιδιαιτερότητες

Τα οθωμανικά φορολογικά κατάστιχα δεν αποτελούν ουδέτερες απογραφές· είναι εργαλεία διοίκησης και φορολόγησης. Γι' αυτό ο τρόπος με τον οποίο καταγράφεται ένα χωριό (σε μία ή περισσότερες ενότητες, με συγκεκριμένες φορολογικές κατηγορίες και με συγκεκριμένο δικαιούχο εσόδων) δεν είναι τυχαίος. Στην περίπτωση των Μελισσουργών, τρία στοιχεία ξεχωρίζουν: η διπλή καταγραφή του 1564, η ενοποίηση του 1583 και η απουσία του μοναστηριού από τις εγγραφές.

7.1 Η διπλή καταγραφή του 1564

Στο κατάστιχο του 1564 (TT 350) οι Μελισσουργοί εμφανίζονται κατανεμημένοι σε δύο φορολογικές ενότητες, με κοινή επικεφαλίδα και κοινό διοικητικό πλαίσιο («tabi-i Çemrenik, an zeamet-i Süleyman»), αλλά με διαφορετικά πληθυσμιακά και οικονομικά αθροίσματα.

Συνοπτικά:

- Πρώτη ενότητα: 50 οικογένειες, 30 άγαμοι, hasil 4.000
- Δεύτερη ενότητα: 35 οικογένειες, 34 άγαμοι, hasil 3.000

Το γεγονός ότι οι δύο ενότητες έχουν το ίδιο όνομα χωριού και ανήκουν στο ίδιο ζιαμέτι δείχνει ότι δεν πρόκειται για δύο διαφορετικούς οικισμούς, αλλά για εσωτερική φορολογική κατάτμηση του ίδιου χωριού. Η πρακτική αυτή απαντά συχνά σε μεγάλους ή εκτεταμένους οικισμούς και εξυπηρετεί διοικητικές ανάγκες: καλύτερο έλεγχο, κατανομή εσόδων ή απλούστερη οργάνωση της απογραφής. Η διπλή καταγραφή του 1564 αποτελεί συνεπώς ένδειξη μεγέθους και σημασίας: οι Μελισσουργοί δεν αντιμετωπίζονται ως μικρό χωριό, αλλά ως κοινότητα με αρκετό

πληθυσμό και έσοδα ώστε να απαιτείται διαίρεση της φορολογικής εγγραφής.

☛ 7.2 Η ενοποίηση του 1583

Στο κατάστιχο του 1583 (ΚΚ 32) το χωριό εμφανίζεται ως ένα ενιαίο φορολογικό σύνολο, με μία επικεφαλίδα, έναν κατάλογο ονομάτων και ενιαία πληθυσμιακά/φορολογικά αθροίσματα:

- 181 φορολογούμενοι άνδρες
- 120 οικογένειες
- 61 άγαμοι

Σύνολο εσόδων 9.000 άσπρα

Η μεταβολή αυτή, από διπλή καταγραφή (1564) σε ενιαία καταγραφή (1583), μπορεί να κατανοηθεί ως αλλαγή στον τρόπο οργάνωσης της απογραφής και των δικαιωμάτων είσπραξης. Στο 1583 η επικεφαλίδα συνδέει τα έσοδα με το ζιαμέτι στο όνομα του Αχμέτ, δεφτερδάρη της Ρούμελης, στοιχείο που υποδηλώνει διαφορετική διοικητική διαχείριση σε σχέση με το 1564.

Η ενοποίηση δεν αναιρεί τη μεγάλη κλίμακα του χωριού· αντίθετα, η ενιαία καταγραφή συνοδεύεται από ακόμη μεγαλύτερα μεγέθη. Δείχνει ότι, στην ώριμη φάση του 16ου αιώνα, οι Μελισουργοί θεωρούνται πλέον μια σταθερή και ολοκληρωμένη φορολογική ενότητα.

☛ 7.3 Η απουσία του μοναστηριού από τα κατάστιχα

Παρά τις παλαιότερες βυζαντινές και εκκλησιαστικές μαρτυρίες για την ύπαρξη μοναστηριακής παρουσίας στους Μελισουργούς, τα οθωμανικά φορολογικά κατάστιχα του 16ου αιώνα δεν περιλαμβάνουν καμία ρητή αναφορά στο μοναστήρι της Παναγίας.

Η απουσία αυτή δεν αποτελεί ένδειξη ότι το μοναστήρι δεν υπήρχε. Αντίθετα, είναι συμβατή με τον τρόπο λειτουργίας των οθωμανικών απογραφών: τα κοινοτικά *tahrir defterleri* καταγράφουν κυρίως τους φορολογούμενους κατοίκους και τις παραγωγικές πηγές εσόδων που εντάσσονται στο φορολογικό σύστημα ενός τιμαρίου/ζιαμετιού. Οι μοναστηριακές περιουσίες, όταν είχαν ιδιαίτερο καθεστώς ή ανήκαν σε κατηγορία “αφιερωμένης” περιουσίας (*vakif*), συχνά καταγράφονταν σε διαφορετικά αρχεία ή δεν εντάσσονταν στα κοινοτικά σύνολα με τον ίδιο τρόπο.

Εικ. 14. Το Μοναστήρι των Εισοδίων της Θεοτόκου στους Μελισουργούς το 1940, πριν καταστραφεί από τον μεγάλο σεισμό του 1967. Αρχείο Α. Καρρά. Φωτογραφία επιχρωματισμένη εκ των υστέρων.

Στο πλαίσιο αυτό, αξίζει να σημειωθεί και η παρουσία του μεζρά Ανογκόστι, ο οποίος καταγράφεται στα φορολογικά κατάστιχα του 1564 και του 1583 ως αυτοτελής πηγή εσόδων (βλ. § 6.4). Όπως προτάθηκε παραπάνω, η ονομασία του μεζρά ενδέχεται να συνδέεται με τον ανθρωπωνυμικό τύπο «Αναγνώστης», κατώτερο εκκλησιαστικό αξίωμα ιδιαίτερα συνηθισμένο σε μοναστηριακά περιβάλλοντα. Χωρίς να μπορεί να αποδειχθεί με βεβαιότητα, η υπόθεση αυτή προσφέρει μια επιπλέον ερμηνευτική δυνατότητα: ότι μέρος της μοναστηριακής γης ενδέχεται να καταγραφόταν φορολογικά όχι ως μοναστήρι, αλλά μέσω επιμέρους μεζράδων που έφεραν προσωπική ονομασία. Η παρατήρηση αυτή δεν αναιρεί τον γενικό κανόνα της ειδικής μεταχείρισης των μοναστηριακών περιουσιών, αλλά φωτίζει έναν πιθανό πρακτικό μηχανισμό με τον οποίο η εκκλησιαστική γη μπορούσε να εντάσσεται έμμεσα στο φορολογικό σύστημα.

Συνεπώς, η σιωπή των κατάστιχων μπορεί να ερμηνευθεί ως ένδειξη ότι το μοναστήρι και οι πόροι του δεν υπάγονταν άμεσα στην ίδια φορολογική ενότητα με το χωριό ή ότι διέθεταν ειδική μεταχείριση. Η διάκριση αυτή βοηθά να κατανοήσουμε πώς συνυπήρχαν, στην ίδια

περιοχή, κοινοτικές και εκκλησιαστικές μορφές κατοχής και εκμετάλλευσης της γης.

Συνοπτική αποτίμηση

Οι διοικητικές και φορολογικές ιδιαιτερότητες που παρατηρούνται στα κατάστιχα των Μελισσουργών δεν αποτελούν απλές «λεπτομέρειες», αλλά στοιχεία ουσιώδη για την ερμηνεία της ιστορικής πραγματικότητας του χωριού. Η διπλή καταγραφή του 1564, η ενοποίηση του 1583 και η απουσία ρητής μνείας του μοναστηριού αναδεικνύουν έναν οικισμό μεγάλης κλίμακας, με σύνθετη οικονομία και με θεσμικές ιδιαιτερότητες που συνδέονται τόσο με την οθωμανική διοίκηση όσο και με την εκκλησιαστική παρουσία στην περιοχή.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα εργασία επιχείρησε να φωτίσει την ιστορική πορεία των Μελισσουργών Τζουμέρκων μέσα από τη συστηματική μελέτη των οθωμανικών φορολογικών κατάστιχων του 16ου αιώνα, σε συνδυασμό με παλαιότερες βυζαντινές και εκκλησιαστικές πηγές. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτουν ορισμένα σαφή και τεκμηριωμένα συμπεράσματα.

Πρώτον, οι Μελισσουργοί δεν αποτελούν έναν όψιμο ή τυχαίο οικισμό, αλλά ένα χωριό με ιστορική παρουσία τουλάχιστον από τα τέλη του 13ου αιώνα. Οι αναφορές του 1272, του 1283 και το χρυσόβουλλο του 1321 δείχνουν ότι το χωριό είχε ήδη αποκτήσει εκκλησιαστική και οικονομική σημασία στη βυζαντινή περίοδο, συνδεδεμένη τόσο με μοναστηριακή περιουσία όσο και με ποιμενικές δραστηριότητες.

Δεύτερον, τα οθωμανικά κατάστιχα του 1530, του 1564 και του 1583 αποκαλύπτουν μια εντυπωσιακή δημογραφική και οικονομική ανάπτυξη κατά τον 16ο αιώνα. Από έναν μικρό οικισμό στις αρχές του αιώνα, οι Μελισσουργοί εξελίσσονται σε έναν από τους μεγαλύτερους και ισχυρότερους οικισμούς των Τζουμέρκων, με σταθερή αύξηση πληθυσμού, μεγάλη ποικιλία παραγωγικών δραστηριοτήτων και σημαντικά φορολογικά έσοδα.

Τρίτον, η οικονομία του χωριού εμφανίζεται ως μικτή αγρο-ποιμενική, προσαρμοσμένη στο ορεινό περιβάλλον της Πίνδου. Η καλλιέργεια

δημητριακών, η εκτεταμένη χρήση βοσκοτόπων, η μελισσοκομία, η αμπελουργία, η καλλιέργεια κάνναβης και η αξιοποίηση ειδικών καλλιεργειών και μεζράδων δείχνουν μια κοινωνία που δεν περιοριζόταν στην αυτάρκεια, αλλά αξιοποιούσε με ευελιξία τους φυσικούς πόρους της περιοχής.

Εικ. 15. Οικογενειακό πορτρέτο της οικογένειας της γιαγιάς μου, Ελένης Μπανιά – Μπαλάσκα, στους Μελισουργούς, δεκαετία του 1930. Αρχείο Α. Καρρά. Φωτογραφία επιχρωματισμένη εκ των υστέρων.

Τέταρτον, η μελέτη των ανθρωπωνυμίων και των κοινωνικών προσδιορισμών φανερώνει μια κοινότητα με ισχυρή οικογενειακή συνοχή και μακρά συνέχεια. Ο βασικός κορμός των ονομάτων είναι χριστιανικός και ενταγμένος στην ορθόδοξη παράδοση, ενώ παράλληλα διακρίνονται

ίχνη παλαιότερων γλωσσικών και πληθυσμιακών επιδράσεων, ιδίως ποιμενικού/βλάχικου χαρακτήρα. Τα στοιχεία αυτά συνάδουν με την παρουσία αρμάνικων τοπωνυμίων στην περιοχή και ενισχύουν την εικόνα μιας πολυσύνθετης αλλά συνεκτικής ορεινής κοινωνίας.

Πέμπτον, οι διοικητικές ιδιαιτερότητες που αποτυπώνονται στα κατάστιχα – όπως η διπλή καταγραφή του 1564 και η ενοποίηση του 1583 – δεν αποτελούν ανωμαλίες, αλλά δείκτες μεγέθους και σημασίας του χωριού. Η απουσία ρητής μνείας του μοναστηριού από τα φορολογικά κατάστιχα ερμηνεύεται ως αποτέλεσμα ειδικού καθεστώτος εκκλησιαστικής περιουσίας και όχι ως ένδειξη ανυπαρξίας του.

Τέλος, η συστηματική παρουσία της μελισσοκομίας στα φορολογικά κατάστιχα του 16ου αιώνα προσφέρει και μια ενδιαφέρουσα ερμηνευτική διάσταση στο ίδιο το τοπωνύμιο του χωριού. Χωρίς να μπορεί να αποδειχθεί με απόλυτη βεβαιότητα, η οργανωμένη και φορολογούμενη μελισσοκομία συνάδει πλήρως με την ονομασία “Μελισσουργοί” και ενισχύει την άποψη ότι η παραγωγή μελιού και η εκμετάλλευση κυψελών αποτέλεσαν διαχρονικά χαρακτηριστικό γνώρισμα της περιοχής

Συνολικά, η εργασία αυτή δείχνει ότι οι Μελισσουργοί δεν ήταν απλώς ένα απομονωμένο ορεινό χωριό, αλλά ένας ζωντανός και δυναμικός οικισμός με βαθιές ρίζες στον μεσαιωνικό κόσμο και σημαντικό ρόλο στον χώρο των Τζουμέρκων κατά την οθωμανική περίοδο. Η αξιοποίηση πρωτογενούς αρχειακού υλικού, για πρώτη φορά σε αυτή την έκταση για το χωριό, συμβάλλει ουσιαστικά στη γνώση της τοπικής ιστορίας και ανοίγει τον δρόμο για περαιτέρω έρευνα και συγκρίσεις με γειτονικούς οικισμούς της Πίνδου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'

Πίνακες πληθυσμού και εσόδων

Το παρόν παράρτημα συγκεντρώνει τα βασικά πληθυσμιακά και φορολογικά στοιχεία των Μελισσουργών, όπως προκύπτουν από τα οθωμανικά φορολογικά κατάστιχα των ετών 1530, 1564 και 1583. Οι πίνακες επιτρέπουν την άμεση σύγκριση των δεδομένων και λειτουργούν συμπληρωματικά προς την ανάλυση του κυρίως κειμένου.

Πίνακας 1

Πληθυσμιακά στοιχεία των Μελισσουργών (1530–1583)

ΕΤΟΣ	ΠΗΓΗ	ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ	ΑΓΑΜΟΙ	ΧΗΡΕΣ	ΦΟΡΟΛ. ΑΝΤΡΕΣ
1530	ΤΤ367	23	2	5	-
1564 (2 ^α)	ΤΤ350	50	30	-	-
1564 (2 ^β)	ΤΤ350	35	34	-	-
1564 Σύνολο	ΤΤ350	85	64	-	-
1583	ΚΚ32	120	61	-	181

Σημειώσεις:

- Το 1530 καταγράφονται και χήρες (bive), στοιχείο που δεν επαναλαμβάνεται στα επόμενα κατάστιχα.
- Το 1564 το χωριό καταγράφεται σε δύο φορολογικές ενότητες (2^α και 2^β).
- Το 1583 χρησιμοποιείται και ο δείκτης neferen, δηλαδή το σύνολο των φορολογούμενων ανδρών.

Πίνακας 2.

Φορολογικά έσοδα των Μελισσουργών (1530–1583)

ΕΤΟΣ	ΠΗΓΗ	ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ hasil (ΑΣΠΡΑ)
1530	ΤΤ367	1	2.391
1564 (2 ^α)	ΤΤ350	1	4.000
1564 (2 ^β)	ΤΤ350	1	3.000
1564 σύνολο	ΤΤ350	2	7.000
1583	ΚΚ32	1	9.000

Σημείωση:

Το hasil δηλώνει το συνολικό ετήσιο φορολογικό εισόδημα του χωριού, εκφρασμένο σε άσπρα (akçe).

Πηγή: ΤΤ 367 (1530), ΤΤ 350 (1564), ΚΚ 32 (1583).

Πίνακας 3

Βασικές κατηγορίες φορολογικών εσόδων (1564 – 1583)

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΦΟΡΟΥ/ΠΡΟΙΟΝΤΟΣ	1564	1583
Κεφαλικός φόρος (ispence)	✓	4.525
Σιτάρι (gendüm)	✓	16 καρδάρα
Μεικτά δημητριακά (mahlut)	✓	8 καρδάρα
Μούστος / κρασί (şira)	✓	20 μέτρα
Δεκάτη κυψελών (öşr-i künnvare)	✓	✓
Δεκάτη κάνναβης (öşr-i kendir)	✓	✓
Δεκάτη καρυδιών (öşr-i ceviz)	✓	✓
Δεκάτη καρυδιών (öşr-i ceviz)	✓	✓
Φόρος βοσκής (resm-i giyah / otlak)	✓	✓
Κήποι / λαχανόκηποι (resm-i bostan)	✓	✓
Νερόμυλος (asiyab)	✓	✓
Μεζράς Ανογκόστι	✓	✓

Σημείωση:

Το ✓ δηλώνει παρουσία της κατηγορίας στο αντίστοιχο κατάστιχο, ακόμη και όταν δεν αναγράφονται αναλυτικές ποσότητες.

Πίνακας 4

Εξέλιξη μεγέθους και σημασίας του χωριού (σύνοψη)

Έτος	Δημογραφική εικόνα	Φορολογικό βάρος	Διοικητική εικόνα
1530	μικρός οικισμός (περιορισμένος πληθυσμός)	χαμηλό-μέτριο	ενιαία καταγραφή, περιορισμένη φορολογική

			βάση
1564	ταχεία πληθυσμιακή αύξηση	υψηλό	διπλή φορολογική καταγραφή
1583	μεγάλος και σταθερός οικισμός	πολύ υψηλό	ενιαία και ώριμη φορολογική ενότητα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'

Κατάλογοι ονομάτων (1530, 1564, 1583)

Σκοπός του Παραρτήματος

Το Παράρτημα Β' παραθέτει τους καταλόγους ονομάτων των φορολογούμενων κατοίκων των Μελισσουργών, όπως αυτοί καταγράφονται στα οθωμανικά φορολογικά κατάστιχα του 16ου αιώνα. Οι κατάλογοι παρατίθενται χωρίς ερμηνευτικό σχολιασμό, προκειμένου να διατηρηθεί ο χαρακτήρας τους ως πρωτογενές υλικό αναφοράς και να μπορεί ο αναγνώστης να τα αξιοποιήσει για περαιτέρω έρευνα (γενεαλογική, γλωσσολογική ή κοινωνική).

Σημείωση μεταγραφής:

Τα ονόματα αποδίδονται στην λατινική μεταγραφή, όπως αυτή προκύπτει από τα οθωμανικά κατάστιχα, ενώ σε παρένθεση δίνονται στα ελληνικά σύμφωνα με την καθιερωμένη προφορική τους μορφή.

Το γράμμα Y αποδίδεται ως «Γι-», το D ως «Δ-», ενώ το Ĩ δηλώνει φωνήεν χωρίς τόνο. Η ένδειξη m (= mücerred) δηλώνει άγαμο άνδρα.

Παράρτημα Β.2 - Κατάλογοι ονομάτων – 1564 (TT 350)

Β.2α Πρώτη φορολογική ενότητα (s. 94–95)

Αντιστοίχιση ονομάτων (Λατινικά – Ελληνικά)

A/A	ΛΑΤΙΝΙΚΟ ΟΝΟΜΑ	ΠΙΘΑΝΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΟΝΟΜΑ
1	Yorgo Paskona	Γιώργος Πασκώνας
2	Dimo Yorgo	Δήμος Γιώργου
3	Dimo Ĩvrino	Δήμος Ιβρίνου
4	Yorgo Ĩvrino	Γιώργος Ιβρίνου
5	Yorgi Tuda	Γιώργης Τούδα
6	Yannis Petri	Γιάννης Πετρή
7	Yanni Layos	Γιάννης Λάγιος

8	Dimo Yanni	Δήμος Γιάννη
9	Yorgo Yanni	Γιώργος Γιάννη
10	Kosta Yanni	Κώστας Γιάννη
11	Yorgi Yanni	Γιώργης Γιάννη
12	Dimo Yorgi	Δήμος Γιώργη
13	Dimo Sura	Δήμος Σούρας
14	Yanni Koya	Γιάννης Κόγιας
15	Kosta Paskona	Κώστας Πασκώνας
16	İvlas Paskona	Βλάσης Πασκώνας
17	Dimo İvlas	Δήμος Βλάση
18	Todor Paskona,	Θοδωρής Πασκώνας
19	Nikola İskada	Νικόλας Ισκάδας
20	Nikola Fotoli	Νικόλας Φωτόλης
21	Yorgo Fotoli	Γιώργος Φωτόλης
22	Dimo Fotoli	Δήμος Φωτόλης
23	Yorgi Gin	Γιώργης Γκίνης
24	Mihal Yorgi	Μιχάλης Γιώργη
25	Mihal İstefano	Μιχάλης Στέφανου
26	Yanni Mihal	Γιάννης Μιχάλη
27	Yanni İstefano	Γιάννης Στέφανου
28	Dimo Yanni	Δήμος Γιάννη
29	Yanni Miço	Γιάννης Μίτσος
30	Dimo Kostul	Δήμος Κωστούλας
31	İstimad Varo	Ιστιμάδ Βάρος
32	İstimad Lagun	Ιστιμάδ Λαγκούνης
33	Yorgo Nikola	Γιώργος Νικόλα
34	Yorgi Domara	Γιώργης Ντομάρας
35	Nikola Layos	Νικόλας Λάγιος
36	Mihal Layos	Μιχάλης Λάγιος
37	Nikola Gin	Νικόλας Γκίνης
38	Dimo Niko	Δήμος Νίκου
39	Yanni Niko	Γιάννης Νίκου
40	Yanni Krakos	Γιάννης Κράκος
41	Miço Tomazo	Μίτσος Τομάζος
42	Yanni Miros	Γιάννης Μίρος
43	Niko Martin	Νίκος Μαρτίνης
44	Kosta Prusa	Κώστας Προύσας
45	İstimad Kosta	Ιστιμάδ Κώστας
46	İstimad Griva	Ιστιμάδ Γρίβας
47	Yanni İstimad	Γιάννης Ιστιμάδ
48	İstamo Dopla	Ιστάμος Ντόπλας

49	Papa Yorgi	Παπά-Γιώργης (ιερέας του χωριού)
50	Petro Yorgi	Πέτρος Γιώργη
ΣΥΝΟΛΟ	50 Οικογένειες	

Άγαμοι φορολογούμενοι (mücerred)

Οι παρακάτω δηλώνονται ρητά ως mücerred = άγαμοι ενήλικοι άνδρες:

Παράρτημα Β: Άγαμοι – Αντιστοίχιση ονομάτων

A/A Λατινικά Ελληνικά

A/A	ΛΑΤΙΝΙΚΟ ΟΝΟΜΑ	ΠΙΘΑΝΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΟΝΟΜΑ
1	Niko Yorgi m	Νίκος Γιώργη (άγαμος)
2	Niko Miça m	Νίκος Μίτσος (άγαμος)
3	Yorgo Griva m	Γιώργος Γρίβας (άγαμος)
4	Dimo Karayorgi m	Δήμος Καραγιώργη (άγαμος)
5	Yanni Kosta m	Γιάννης Κώστα (άγαμος)
6	Yanni Ruruka m	Γιάννης Ρουρούκας (άγαμος)
7	Yorgo Niko m	Γιώργος Νίκου (άγαμος)
8	Miço Griva m	Μίτσος Γρίβας (άγαμος)
9	Martin Gramato m	Μαρτίνης Γραμματός (άγαμος)
10	Todor Platio m	Θοδωρής Πλάτιος (άγαμος)
11	Kosta Yuvila m	Κώστας Γιούβιλας (άγαμος)
12	İstimad Rusa m	Ιστιμάδ Ρούσας (άγαμος)
13	Yorgo Yanni m	Γιώργος Γιάννη (άγαμος)
14	Dimo Kosta m	Δήμος Κώστα (άγαμος)
15	Vlaş Paskona m	Βλάσης Πασκώνας (άγαμος)
16	Dimo Con m	Δήμος Κώνης (άγαμος)
17	Yorgo Petro m	Γιώργος Πέτρου (άγαμος)
18	Yorgo Mihal m	Γιώργος Μιχάλη (άγαμος)
19	Yanni Nikola Layos	Γιάννης Νικόλα Λάγιος (άγαμος)
20	Miçoİstamo Ruruka	Μίτσος Ιστάμου Ρουρούκας (άγαμος)
21	Yorgo Kosta m	Γιώργος Κώστα (άγαμος)
22	Nikola Fulori m	Νικόλας Φουλώρης (άγαμος)
23	Resin Lopko m	Ρέσιν Λόπκος (άγαμος)
24	Yorgo Resin m	Γιώργος Ρέσιν (άγαμος)
25	İstamo Nikola Fotoli m	Ιστάμος Νικόλα Φωτόλης (άγαμος)
26	Kosta Yanni m	Κώστας Γιάννη (άγαμος)
27	Todor Yorgi m	Θοδωρής Γιώργη (άγαμος)
28	Yanni Mihal Remodi	Γιάννης Μιχάλη Ρεμόντης (άγαμος)
29	Yanni İvlayo m	Γιάννης Ιβλάγιος (άγαμος)
30	Todor Borio	Θοδωρής Μπόριος (άγαμος)

Σύνολο	30 άγαμοι άντρες	
--------	------------------	--

B.2β Δεύτερη φορολογική ενότητα (s. 95 - 96)

Αντιστοίχιση ονομάτων (Λατινικά – Ελληνικά)

A/A	ΛΑΤΙΝΙΚΟ ΟΝΟΜΑ	ΠΙΘΑΝΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΟΝΟΜΑ
1	Yorgi Cenkar	Γιώργης Τσένκαρης
2	Dimo Yorgo	Δήμος Γιώργου
3	Niko Yorgo	Νίκος Γιώργου
4	Yanni Misini	Γιάννης Μισίνης
5	İstimad Kasil	Ιστιμάδ Κασίλης
6	Niko Kasil	Νίκος Κασίλης
7	Todoro Niko	Θοδωρής Νίκου
8	Yanni Dimo	Γιάννης Δήμου
9	Yorgo Dimo	Γιώργος Δήμου
10	Kosta Dimo	Κώστας Δήμου
11	Nikola Dimo	Νικόλας Δήμου
12	Yanni İstani	Γιάννης Ιστάνη
13	Martin Duka	Μαρτίνης Δούκας
14	Todor Papa	Θοδωρής Παπάς
15	Dimo Yanni	Δήμος Γιάννη
16	Yanni Dimo	Γιάννης Δήμου
17	Dimo Duka	Δήμος Δούκας
18	Kosta Martin	Κώστας Μαρτίνης
19	Yorgo Kosta	Γιώργος Κώστας
20	Niko Martin	Νίκος Μαρτίνης
21	İstimad İstani	Ιστιμάδ Ιστάνης
22	Niko İstimad	Νίκος Ιστιμάδ
23	Kosta İstimad	Κώστας Ιστιμάδ
24	Todor Varoş	Θοδωρής Βάρος
25	Yorgo Varoş	Γιώργος Βάρος
26	Mano Varoş	Μάνος Βάρος
27	Kosta Varoş	Κώστας Βάρος
28	İstamo Kosta	Ιστάμος Κώστας
29	Niko Kosta	Νίκος Κώστας
30	Miço Kosta	Μίτσος Κώστας
31	Yanni Dimo	Γιάννης Δήμου
32	Mihal Mitri	Μιχάλης Μήτσης
33	Dimo Yorgi	Δήμος Γιώργη
34	Nikola Yorgi	Νικόλας Γιώργη
35	Miço Yanni	Μίτσος Γιάννη

Σύνολο	35 Οικογένειες	
--------	----------------	--

 Άγαμοι φορολογούμενοι (mücerred)

Οι παρακάτω δηλώνονται ρητά ως mücerred = άγαμοι ενήλικοι άνδρες:

Άγαμοι – Αντιστοίχιση ονομάτων (Λατινικά – Ελληνικά)

A/A	ΛΑΤΙΝΙΚΟ ΟΝΟΜΑ	ΠΙΘΑΝΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΟΝΟΜΑ
1	Dimo Yanni m	Δήμος Γιάννης (άγαμος)
2	Mihal Kosil m	Μιχάλης Κοσίλης (άγαμος)
3	Yorgo Mihal m	Γιώργος Μιχάλης (άγαμος)
4	Simo Mihal m	Σίμος Μιχάλης (άγαμος)
5	Todor Martin m	Θοδωρής Μαρτίνης (άγαμος)
6	Yanni Todor m	Γιάννης Θοδωρή (άγαμος)
7	Yanni Vras m	Γιάννης Βράς (άγαμος)
8	Niko Manes m	Νίκος Μάνες (άγαμος)
9	Yorgo Niko m	Γιώργος Νίκο (άγαμος)
10	Yanni Drama m	Γιάννης Δράμας (άγαμος)
11	Mihal Drama m	Μιχάλης Δράμας (άγαμος)
12	Yorgo Drami m	Γιώργος Δράμης (άγαμος)
13	Simo Yorgo m	Σίμος Γιώργου (άγαμος)
14	Miço Dimo m	Μίτσος Δήμου (άγαμος)
15	Yorgo Miço m	Γιώργος Μίτσου (άγαμος)
16	Yanni Yorgi m	Γιάννης Γιώργη (άγαμος)
17	Miço Yorgi m	Μίτσος Γιώργη (άγαμος)
18	Toma Dimo m	Θωμάς Δήμου (άγαμος)
19	Simo Manes m	Σίμος Μάνες (άγαμος)
20	Yanni Halika m	Γιάννης Χαλίκας (άγαμος)
21	Yorgo Ponid m	Γιώργος Πόνιδος (άγαμος)
22	Yanni Zis m	Γιάννης Ζης (άγαμος)
23	Miço Orfano m	Μίτσος Ορφανός (άγαμος)
24	Todor Yorgi m	Θοδωρής Γιώργη (άγαμος)
25	Pulo Papa m	Πούλος Παπάς (άγαμος)
26	Yanni Mora m	Γιάννης Μόρας (άγαμος)
27	Kara Nikola m	Καρά Νικόλας (άγαμος)
28	Todor Marko m	Θοδωρής Μάρκου (άγαμος)
29	Dimo Todor m	Δήμος Θοδωρή (άγαμος)
30	Yorgo Todor m	Γιώργος Θοδωρή (άγαμος)
31	Dimo Mitri m	Δήμος Μήτρη (άγαμος)
32	Niko Dimo m	Νίκος Δήμου (άγαμος)
33	Yanni Kuço m	Γιάννης Κουτσός (άγαμος)

34	Yorgi Vlaho m	Γιώργης Βλάχος (άγαμος)
Σύνολο	34 άγαμοι άντρες	

Παράρτημα Β.3

Κατάλογος ονομάτων – 1583 (ΚΚ 32)

(Μεθοδολογική ιδιαιτερότητα του τεφτεριού)

Το παρόν τεφτέρι διαφέρει από τα προηγούμενα ως προς τον τρόπο καταγραφής των προσώπων. Οι εγγραφές δεν παρατίθενται ως απλός συνεχής κατάλογος ατόμων, αλλά οργανώνονται σε ομάδες που αντιστοιχούν σε νοικοκυριά (hane). Η ομαδοποίηση αυτή δηλώνεται γραφικά με τη χρήση άνω τελείας, η οποία λειτουργεί ως όριο μεταξύ διαφορετικών νοικοκυριών και όχι ως σημείο στίξης με συντακτική σημασία.

Εντός κάθε ομάδας, το πρώτο καταγεγραμμένο πρόσωπο αντιστοιχεί στον αρχηγό του νοικοκυριού. Τα πρόσωπα που ακολουθούν συνδέονται με αυτόν και σημειώνονται συχνά με τους όρους veledes (μέλος οικογένειας, συνήθως υιός) ή biraderes (αδελφός του αρχηγού), χωρίς πάντοτε να δηλώνεται πατρωνυμικό ή επώνυμο.

Παράδειγμα από το τεφτέρι (όπως εμφανίζεται στην πηγή)

Yorgi Paskona, Dimo veledes, Nikola Fulora, Yorgo veledes, Todoru biraderes, Dimo Dipati, Nikola veledes;

Yanni Dipati, Dimo veledes, Yanni Mano, Dimo Layos, Yorgo veledes, Dimo Rivera, Simo Yorgi;

Στο παραπάνω απόσπασμα, η άνω τελεία δηλώνει τη μετάβαση από ένα νοικοκυριό στο επόμενο.

Ερμηνευτική ανασύνθεση των ίδιων εγγραφών

Νοικοκυριό (hane) Α

Γιώργης Πασκώνας

Δήμος (veledes)

Νικόλας Φουλώρης

Γιώργος (veledes)

Θοδωρής (biraderes)

Δήμος Διπάτης

Νικόλας (veledes)

Νοικοκυριό (hane) B

Γιάννης Διπάτης

Δήμος (veledes)

Γιάννης Μάνος

Δήμος Λάγιος

Γιώργος (veledes)

Δήμος Ριβέρα

Σίμος Γιώργη

Η παραπάνω ανασύνθεση παρουσιάζεται αποκλειστικά για επεξηγηματικούς λόγους, προκειμένου να καταδειχθεί ο τρόπος οργάνωσης των εγγραφών στο τεφτέρι. Επισημαίνεται επίσης ότι η ένδειξη Múcerred (άγαμοι) παρέχεται μόνο συνολικά στο τέλος του τεφτεριού και δεν επιτρέπει την ατομική ταυτοποίηση των αγάμων εντός των επιμέρους ομάδων.

Νοικοκυριό (hane) 1

Yorgi Paskona, Dimo veledes, Nikola Fulora, Yorgo veledes, Todoró biradereş, Dimo Dipati, Nikola veledes;

Νοικοκυριό (hane) 2

Yanni Dipati, Dimo veledes, Yanni Mano, Dimo Layos, Yorgo veledes, Dimo Rivera, Simo Yorgi;

Νοικοκυριό (hane) 3

Yanni veledes, Yanni Dimo, Yorgo veledes, Kosta Dimo, Niko veledes, Yanni Rafti, Nikola Cengari;

Νοικοκυριό (hane) 4

Yorgo veledes, Yanni biradereş, Kosta Paskona, Niko veledes, Yanni Fulori, Yanni Dimo, Todoró veledes;

Νοικοκυριό (hane) 5

Dimo Martin, Todor veledes, İstani Makri, Todor veledes, Dimo Kalopiro, Yanni veledes, Nikola Saka;

Νοικοκυριό (hane) 6

Yorgo veledes, Dimo Riveri, Yorgo veledes, Yanni Mizistiri, Niko veledes, Dimo Nikola, Yorgo Komara;

Νοικοκυριό (hane) 7

Yanni veledes, Miço Layos, Yanni veledes, Yanni Kosta, Nikola Simo, Yanni veledes, Niko Martin;

Νοικοκυριό (hane) 8

Miço veledes, İstamo biraderes, Mihal Fotoli, Vlaş veledes, Yorgo Orfano, Yanni veledes, Yanni İstano;

Νοικοκυριό (hane) 9

Dimo veledes, Niko biraderes, Yanni Manes, Niko veledes, Yorgo Yakomiç, Todor Manes, Yorgo veledes;

Νοικοκυριό (hane) 10

Yorgo İstamira, Niko veledes, İstimati Rivera, Miço veledes, İstimati Drama, Dimo veledes, Miço Drama;

Νοικοκυριό (hane) 11

Niko veledes, Yanni İskada, Yorgo veledes, İstamo biraderes, Yorgi Kafari, Dimo veledes, Yanni biraderes;

Νοικοκυριό (hane) 12

Miço Kosta, Yanni Krana, Dimo veledes, Nikola biraderes, Martin Miço, Niko veledes, Dimo biraderes;

Νοικοκυριό (hane) 13

Yanni Gralova, Yorgo veledes, Todor veledes, Niko Borşe, Dimo veledes, İstamo biraderes, Dimo Fulora;

Νοικοκυριό (hane) 14

Niko veledes, Todor biraderes, Pavlo Mihal, Dimo Yorgi, Martin Miço, Niko veledes, Dimo biraderes;

Νοικοκυριό (hane) 15

Nikola Kovaç, Yorgo Bogdan, Hristo Arvaniti, Dimo Arvaniti, Yorgo veledes, Dimo İstimati, Yorgo veledes;

Νοικοκυριό (hane) 16

Nikola biradereş, Dimo biradereş, Miço Kosta, Gin Paskona, Yorgo Kasil, Todor Kasil, Dimo Karayanni;

Νοικοκυριό (hane) 17

Niko Paskona, Todor Dimo, Yorgo Nikola, Yorgo Miço, Martin Niko, Dreşo Manes, Dimo Borşe;

Νοικοκυριό (hane) 18

Mihal Tomara, Yorgo Kasil, Dimo Gin, Niko Gin, Todor Gin, Miço Nikola, Todor Dipati;

Νοικοκυριό (hane) 19

İstamo Dipati, Niko Dipati, Nikola Angel, Dimo Pasko, Niko Layoş, Todor Bogilamira, İstani Yorgi;

Νοικοκυριό (hane) 20

Yanni Koçeri, Yorgo Komari, Nikola Yorgi, Yanni Yorgi, Dimo Dobra, Dimo Nika, Niko Todor;

Νοικοκυριό (hane) 21

Yorgo Boliço, Yanni Boliço, Dimo veledes, Yorgo Dimo, Mano Vlaş, Dimo Romano, Niko Todor;

Νοικοκυριό (hane) 22

Todor İstimad, Yorgo Politi, Dimo İstimad, Yorgo Yanni, Yanni İskada, Simo Manes, Mihal Andria;

Νοικοκυριό (hane) 23

Nikola Andria, Mihal Grapsi, Dimo Sira, Todor Martin, Yorgo Glova, Toma Griva, Yanni Kula;

Νοικοκυριό (hane) 24

Dimo veledes, İstamo Niko, Dimo Simo, Simo Duka, Yanni Mihal, Yorgo Yorgi, Dimo Ruma;

Νοικοκυριό (hane) 25

Mihal Koria, Dimo Kosta, Yanni Romano, Dimo Kosta, Yanni Yorgi, Yorgo Dima, Apostol Dima;

Νοικοκυριό (hane) 26

Pavlo Drusa, Dimo İstefto, Yanni veledes, Yanni Pavlo, Dimo Fuloti, Niko Yanni;

Τελική καταγραφή πηγής

Neferen: 181

Hane: 120

Mücerred: 61 (άγαμοι, χωρίς ατομική διάκριση)

Παράρτημα B4

Συγκριτικός πίνακας νέων ονομάτων (1564 → 1583)

Εδώ αναγράφονται τα ονόματα και πατρωνυμικά που απαντούν στο κατάστιχο του 1583 και δεν καταγράφονται στο τεφτέρι του 1564. Η σύγκριση βασίζεται στις πλήρεις καταγραφές των τεφτεριών και δεν λαμβάνει υπόψη ορθογραφικές παραλλαγές ή όρους συγγένειας.

Νέα επώνυμα / πατρωνυμικά (δεν απαντούν καθόλου το 1564)

1. Dipati / Dipati
2. Rivera / Riveri
3. Makri
4. Kalopiro
5. Saka
6. Mizistiri
7. Komara / Komari (προσοχή: όχι Domara του 1564)
8. Simo (ως πατρωνυμικό)
9. Orfano (ως κύριο επώνυμο, όχι μόνο mücerred)
10. Yakomiç
11. İstamira
12. Kafari
13. Krana
14. Gralova
15. Borçe
16. Fulora / Fulori (ως κύριο πατρωνυμικό, όχι μόνο μεμονωμένο m του 1564)

17. Bogdan
18. Arvaniti
19. Angel
20. Bogilamira
21. Koçeri
22. Dobra
23. Nika (διακριτό από Niko)
24. Boliço
25. Romano
26. Politi
27. Andria
28. Grapsi
29. Glova
30. Kula
31. Koria
32. Dima
33. Drusa
34. Fuloti

Νέα σύνθετα / σαφώς νέες οικογενειακές γραμμές

1. Yorgo Yakomic
2. Hristo Arvaniti
3. Dimo Arvaniti
4. Nikola Angel
5. Todor Bogilamira
6. Yorgo Bogdan
7. Apostol Dima
8. Pavlo Drusa
9. Mihal Andria / Nikola Andria
10. Mihal Grapsi

Παράρτημα Β4

Σόγια / οικογενειακές γραμμές που απαντούν το 1564 αλλά ΔΕΝ εμφανίζονται το 1583

▼ Σαφώς εξαφανιζόμενα (δεν εντοπίζονται καθόλου το 1583)

1. Varo / Varos
2. Lagkun / Lagun

3. İstimad Lagun
4. İstimad Varo / İstimad Griva (ως ξεχωριστή γραμμή “İstimad”)
5. Platio
6. Yuvila
7. Ruruka
8. Fulori (ως αυτοτελής οικογενειακή γραμμή του 1564, όχι ως Fulora/Fuloti του 1583)
9. Lopko
10. Resin (ως πατρωνυμικό/επώνυμο)
11. Gramato
12. Remodi
13. İvlayo
14. Ponid
15. Zis
16. Mora
17. Kuço
18. Halika
19. Drama / Drami (ως σταθερό πατρωνυμικό· στο 1583 επιβιώνει μόνο αποσπασματικά ως όνομα ατόμου, όχι ως σόι)

▼ Σόγια που εμφανίζονται έντονα το 1564 αλλά σβήνουν πλήρως ως γραμμές.

1. Fotoli (ενώ επιβιώνει μόνο μεμονωμένο πρόσωπο στο 1583)
2. Prusa
3. Domara
4. İskada (ως σόι του 1564 – στο 1583 εμφανίζεται μόνο πατρωνυμικά και όχι ως γραμμή)
5. İstimad (ως αυτόνομο οικογενειακό όνομα)

Παράρτημα Γ'

Χωρικό πλαίσιο και τοπωνύμια των Μελισσουργών

Το παρόν παράρτημα αντικαθιστά την απουσία χαρτογραφικού υλικού με συνοπτική χωρική περιγραφή της περιοχής των Μελισσουργών, βασισμένη στις ιστορικές πηγές, στη φυσική γεωγραφία και στην τοπική τοπωνυμία.

Οι Μελισσουργοί βρίσκονται στο βορειοανατολικό τμήμα των Τζουμέρκων, σε ορεινή ζώνη της Πίνδου, με έντονο ανάγλυφο,

εκτεταμένα λιβάδια και υδάτινα ρεύματα. Η θέση τους ευνοούσε τη μικτή αγρο-ποιμενική οικονομία και τη χρήση εποχικών εκτάσεων, όπως μαρτυρεί η ύπαρξη του μεζρά Ανογκόστι.

Η τοπική τοπωνυμία, όπως έχει καταγραφεί και μελετηθεί από σύγχρονους ερευνητές, περιλαμβάνει πλήθος ονομάτων αρμάνικης προέλευσης (π.χ. Κουφιρίτα, Σκρίπτα, Γκιγκόρος, Μπαλτινέσι), τα οποία ενισχύουν την εικόνα ποιμενικής χρήσης του χώρου και τη διαχρονική παρουσία βλαχικών πληθυσμών στην περιοχή.

Η χωρική αυτή προσέγγιση συμπληρώνει τα δεδομένα των οθωμανικών κατάστιχων και βοηθά στην κατανόηση της οικονομικής και κοινωνικής λειτουργίας του χωριού μέσα στο φυσικό του περιβάλλον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Δευτερογενής βιβλιογραφία

Παπακώστας, Ν. Ηπειρωτικά. Αθήνα, 1967.

Παπακώστας, Ν. «Η Ιερά Μονή Μελισσουργών “Εισόδια της Θεοτόκου”». Ηπειρωτικά Χρονικά Ι' (1961), σ. 387–392.

Πρωτογενείς πηγές (εκδόσεις)

Miklosich, Franz & Müller, Joseph (επιμ.). Acta et diplomata graeca medii aevi sacra et profana. Vindobonae (Vienna): Carolus Gerold, 1860–1890

Αρχειακές πηγές (Οθωμανικά φορολογικά κατάστιχα / tahrir defterleri)

TT 367 (1530), Tahrir Defteri — εγγραφή Μελισσουργών (Karye-i Melosurgo/Melosurgo), σ. 282.

TT 350 (1564), Tahrir Defteri — εγγραφές Μελισσουργών (Karye-i Milosurgo), σσ. 94–97 (και συνέχεια όπως παρατίθεται στο κείμενο).

KK 32 (1583), κατάστιχο (φ. 23b–24a), ενιαία εγγραφή Μελισσουργών (Karye-i Melosurgo), με πληθυσμιακά/φορολογικά σύνολα και αναλυτικές κατηγορίες εσόδων.

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

Όροι και έννοιες των οθωμανικών φορολογικών καταστίχων

Akçe (άσπρo)

Βασική νομισματική μονάδα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά τον 16ο αιώνα. Όλα τα φορολογικά ποσά των καταστίχων εκφράζονται σε άσπρα.

Asiyab (νερόμυλος)

Υδρόμυλος, καταγραφόμενος στα κατάστιχα ως φορολογήσιμη εγκατάσταση. Η αναφορά σε «θύρα» (bab) δηλώνει λειτουργική μονάδα μύλου.

Bab (θύρα)

Όρος που δηλώνει λειτουργική μονάδα εγκατάστασης (π.χ. νερόμυλου) και χρησιμοποιείται στα κατάστιχα για τον προσδιορισμό των φορολογήσιμων μονάδων.

Bive (χήρα)

Φορολογική κατηγορία που δηλώνει χήρα γυναίκα, συνήθως με μειωμένες φορολογικές υποχρεώσεις.

Defterdar (δεφτερδάρης)

Ανώτατος οικονομικός αξιωματούχος της οθωμανικής διοίκησης, υπεύθυνος για τα δημόσια έσοδα και τη σύνταξη των φορολογικών καταστίχων.

Gendüm (σιτάρι)

Καλλιέργεια σιταριού, καταγραφόμενη στα κατάστιχα με ποσότητες και φορολογική αποτίμηση.

Hane (οικογένεια / νοικοκυριό)

Βασική φορολογική μονάδα των οθωμανικών καταστίχων, που αντιστοιχεί σε ένα νοικοκυριό.

Hasıl

Το συνολικό ετήσιο φορολογικό εισόδημα ενός χωριού ή φορολογικής ενότητας, εκφρασμένο σε άσπρα.

İспенçe

Κεφαλικός φόρος που επιβαλλόταν στους χριστιανούς υπηκόους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Kardara (καρδάρα)

Μονάδα μέτρησης όγκου που απαντά στα οθωμανικά φορολογικά κατάστιχα για την αποτίμηση αγροτικών προϊόντων, κυρίως δημητριακών. Ο όρος προέρχεται από την ονομασία μεγάλου ξύλινου δοχείου. Στη νεότερη τοπική χρήση της περιοχής των Μελισσουργών απαντά κυρίως ο τύπος «καρδάρι / καρδάρια» (ουδέτερο), που δηλώνει μεγάλο ξύλινο δοχείο συλλογής γάλακτος από τους κτηνοτρόφους. Η χρήση της καρδάρας ως μονάδας μέτρησης στα κατάστιχα αντανακλά παλαιότερη πρακτική, κατά την οποία δοχεία καθημερινής χρήσης λειτουργούσαν και ως μέτρα όγκου. Δεν πρέπει να συγχέεται με το καντάρι (kantar), το οποίο αποτελεί μονάδα βάρους και όχι όγκου.

Karye

Όρος που δηλώνει αγροτικό οικισμό ή χωριό.

Kaza (καζάς)

Διοικητική περιφέρεια της οθωμανικής διοίκησης, υποδιαίρεση του σαντζακιού.

Kendir (κλωστική κάνναβη)

Καλλιέργεια κάνναβης για την παραγωγή ινών (σχοινιά, υφάσματα), καταγραφόμενη ως φορολογήσιμο προϊόν.

Mahlut

Ανάμεικτο δημητριακό, συνήθως μίγμα σιταριού με άλλα σιτηρά.

Mezra (μεζράς)

Καλλιεργήσιμη έκταση ή μικρός αγροτικός ή εποχικός οικισμός εξαρτώμενος από μεγαλύτερο χωριό, συχνά καταγραφόμενος ως ξεχωριστή φορολογική μονάδα.

Mücerred

Άγαμος ενήλικος άνδρας, καταγραφόμενος ξεχωριστά στα φορολογικά κατάστιχα λόγω διαφορετικών φορολογικών υποχρεώσεων.

Neferen

Συνολικός αριθμός φορολογούμενων ανδρών που καταγράφονται σε μία φορολογική ενότητα.

Niyabet – Deştbanî – Tapu-yî zemin

Όροι που δηλώνουν δικαιοδοτικά έσοδα, αγροφυλακτικά τέλη και δικαιώματα χρήσης ή κατοχής γης, καταγραφόμενα συλλογικά ως πηγή φορολογικών εσόδων.

Öşr (δεκάτη)

Φόρος που αντιστοιχεί στο ένα δέκατο της αγροτικής ή κτηνοτροφικής παραγωγής.

Resm

Γενικός όρος για φόρο ή φορολογικό τέλος.

Resm-i arusane

Τέλος γάμου, καταγραφόμενο ως φορολογικό έσοδο της κοινότητας.

Resm-i bostan

Φόρος κήπων και λαχανόκηπων.

Resm-i giyah

Φόρος που σχετίζεται με τη βοσκή ή τη χρήση χόρτου και λιβαδιών.

Resm-i otlak

Φόρος βοσκοτόπων.

Şira

Μούστος ή κρασί, καταγραφόμενο ως φορολογήσιμο προϊόν.

Tahrir defteri

Οθωμανικό φορολογικό κατάστιχο, στο οποίο καταγράφονται συστηματικά οι πληθυσμιακές και οικονομικές πληροφορίες των οικισμών.

Timar (τιμάριο)

Στρατιωτικο-διοικητική εκμετάλλευση γης, από την οποία ο κάτοχος αντλούσε φορολογικά έσοδα.

Vakif (βακούφι)

Αφιερωμένη εκκλησιαστική ή κοινωφελής περιουσία με ειδικό νομικό και φορολογικό καθεστώς.

Yekun

Όρος που δηλώνει το συνολικό άθροισμα των φορολογικών εσόδων μιας εγγραφής.

Zeamet (ζιαμέτι)

Μεγαλύτερη στρατιωτικο-διοικητική εκμετάλλευση γης σε σχέση με το τιμάριο, με αυξημένα έσοδα.

Copyright

© Αναστασία Καρρά

Η εργασία είναι μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Απαγορεύεται η αναδημοσίευση επί χρημάτων και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή σε άλλη διασκευή, σύμφωνα με τον Ν.2387/1920 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/1993 και ισχύει σήμερα) και κατά τη διεθνή σύμβαση της Βέρνης (η οποία έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975), χωρίς τη γραπτή άδεια του συγγραφέα.

APTA 09.01.2026

